

Miljøministeriet
Naturstyrelsen

Natura 2000 basisanalyse 2016-2021

Revideret udgave

**Ejstrup Klit, Egvands Bakker og Lien med
Underlien**

Natura 2000-område nr. 21, Habitatområde H193 og
H219

Kolofon

Titel:

Natura 2000-basisanalyse 2016-2021
Revideret udgave
Ejstrup Klit, Egvands Bakker og Lien med
Underlien
Natura 2000-område nr. 21,
Habitatområde nr. 193 og 219

Emneord:

Habitatdirektivet, fuglebeskyttelsesdirektivet,
Miljømålsloven, basisanalyse.

Udgiver:

Miljøministeriet, Naturstyrelsen

Ansvarlig institution:

Naturstyrelsen
Haraldsgade 53
2100 København Ø
www.naturstyrelsen.dk

Copyright:

Naturstyrelsen, Miljøministeriet

Sprog:

Dansk

År:

2014

ISBN nr.

978-87-7091-028-6

Dato:

18.december 2014

Forsidefoto:

Klitlandskab ved Ejstrup. I klitterne indgår flere
naturtyper i mosaik. Fotograf: Katrine Krogh
Andersen.

Resume:

Natura 2000-basisanalyse for Ejstrup Klit,
Egvands Bakker og Lien med Underlien.
Basisanalysen sammenfatter landsdækkende,
kvalitetssikrede data for de arter og naturtyper,
som Natura 2000-området er udpeget af hensyn
til. Basisanalysen indeholder en kortlægning af
naturtyper og levesteder, en vurdering af
naturtilstanden og en foreløbig vurdering af
negative påvirkninger (trusler) mod en god
naturtilstand.

Må citeres med kildeangivelse

Indhold

1. Natura 2000-basisanalyse (planperiode 2016-2021)	4
1.1 Basisanalysens indhold.....	5
1.2 Natura 2000-planprocessen	5
1.3 Udpegningsgrundlag	6
1.4 Datagrundlaget	6
1.4.1 Datagrundlag arter.....	7
1.4.2 Datagrundlag naturtyper på land.....	7
2. Ejstrup Klit, Egvands Bakker og Lien med Underlien	8
2.1 Områdebeskrivelse	9
2.2 Udpegningsgrundlag i dette Natura 2000 område.....	10
2.3 Områdets naturtyper	11
2.3.1 Områdets terrestriske naturtyper	12
2.4 Områdets arter.....	13
2.4.1 Habitatområdets udpegede arter	13
2.5 Naturtilstand og tilstand af arters levesteder	14
2.5.1 Forekomst og udvikling i naturtypens areal i dette Natura 2000 område.....	15
2.5.2 Naturtypernes tilstand og udvikling.....	17
2.6 Foreløbig vurdering af negative påvirkninger (trusler mod naturtilstanden)	18
2.6.1 Trusler, der vurderes konkret i denne basisanalyse	18
2.6.2 Trusler, der ikke er omfattet af denne basisanalyse	29
2.7 Igangværende indsats.....	30
3. Litteratur	34

1. Natura 2000-basisanalyse (planperiode 2016-2021)

EU's Natura 2000-direktiver (fuglebeskyttelsesdirektivet og habitatdirektivet) forpligter Danmark til at gøre den nødvendige indsats for at sikre eller genoprette en række sjældne, truede eller karakteristiske naturtyper og arter af europæisk betydning.

Rådets direktiv 92/43/EØF af 21. maj 1992 om bevaring af naturtyper samt vilde dyr og planter (habitatdirektivet) med senere ændringer og Europa-Parlamentets og Rådets direktiv 2009/147/EF af 30. november 2009 om beskyttelse af vilde fugle (fuglebeskyttelsesdirektivet)

Danmark har valgt at gøre dette ved en systematisk og tilbagevendende Natura 2000-planlægning, der på grundlag af direktivforpligtelsen og den nationale naturovervågning for 6-årige planperioder (dog 12-årige for skovbevoksede fredsskovpligtige arealer) prioriterer den krævede indsats. Planperioden 2016-21 dækker derfor som udgangspunkt ikke de fredsskovpligtige arealer.

Natura 2000-planlægningen sker efter reglerne i miljømålsloven og bekendtgørelse om Natura 2000-skovplanlægning, der fastsætter, at en Natura 2000-plan består af:

- Mål for naturtilstanden i Natura 2000-området.
- Indsatsprogram.

Indsatsprogrammet for det enkelte Natura 2000-område udarbejdes på baggrund af en basisanalyse og foreliggende overvågningsdata.

Basisanalysen skal indeholde følgende elementer:

- Kortlægning af habitatnaturtyper og levesteder for arter, som områderne er udpeget for.
- Vurdering af tilstand og foreløbig vurdering af trusler.
- Et resumé, som på kortbilag angiver beliggenheden af de kortlagte arealer og tilstanden.

Basisanalysen indgår efter seneste ændring af miljømålsloven ikke som en del af Natura 2000-planen, men præsenterer datagrundlaget for denne plan.

Basisanalysen for planperiode 2016 -2021 blev offentliggjort 20. december 2013. Basisanalysen er siden blevet revideret og suppleret med tilstandsvurdering af en række kystnaturtyper samt med nye data om levesteder for ynglefugle. Enkelte steder er der foretaget supplerende kortlægning og tilstandsvurdering af mindre naturarealer. Endvidere har bemærkninger fra kommuner og andre interessenter indgået i revisionen af basisanalysen. Oplysninger om igangværende indsats er endvidere blevet opdateret med seneste opgørelser fra NaturErhvervstyrelsen.

1.1 Basisanalysens indhold

Basisanalysen er grundlaget for målfastsættelse og indsatsprogram i Natura 2000-planen for de enkelte, udpegede Natura 2000-områder. Basisanalysen fokuserer på Natura 2000-forpligtelser og dermed på de arter og naturtyper, som området er udpeget for at beskytte.

Basisanalysen er udarbejdet på grundlag af de nationalt indsamlede og/eller kvalitetssikrede data, der indhentes gennem det nationale overvågningsprogram for vand og natur - NOVANA. Data er offentligt tilgængelige på Danmarks Miljøportal. Naturstyrelsen har i årene 2010-12 gennemført en fornyet og udvidet kortlægning af de enkelte habitatnaturtyper og visse arters levesteder, og data herfra udgør sammen med tilstandssystemerne for de enkelte naturtyper og visse arters levesteder omdrejningspunktet for basisanalysen.

Vurderinger af de enkelte naturtypers og arters bevaringsstatus og de negative påvirkninger, som de er udsat for, bygger på NOVANA-rapporter over samme data udarbejdet af Nationalt Center for Miljø og Energi (DCE) ved Århus Universitet. Rapporterne er udarbejdet som led i DCE's funktion som fagdatacenter for det nationale overvågningsprogram. Vurdering af forstyrrelser af fugle og pattedyr bygger på DCE-rapporten - "Vurdering af forstyrrelsestrusler i Natura 2000-områderne", der er udarbejdet for Naturstyrelsen i forbindelse med opfølgningen på den 1. Natura 2000-plan.

Der findes andre data om naturen i Natura 2000-områderne. Disse er dog ikke tilstrækkeligt ensartede og landsdækkende til, at Naturstyrelsen har inddraget dem i de statslige basisanalyser, som blandt andet skal danne grundlag for en national prioritering af indsatsen i 2. planperiode. Mange af disse data vil med fordel kunne indgå i senere faser af planlægningen, ikke mindst i forbindelse med fastsættelse af konkrete forvaltningstiltag.

Natura 2000-planlægningen 2016-21 vedrører som udgangspunkt kun de arealer, der er omfattet af miljømålsloven, da planperioden for arealer omfattet af skovloven er 12 år (2010-21). Naturstyrelsen har alligevel for fuldstændighedens skyld valgt i basisanalysen at medtage alle indsamlede artsdata – uanset visse datasæt vedrører arealer omfattet af skovloven.

Selvom basisanalysen er udarbejdet midt i gennemførelsen af den 1. Natura 2000-plan, vil der for hvert enkelt område indgå en foreløbig status for gennemførelsen af den 1. plan byggende på tilgængelig viden om tilsagn om tilskud efter landdistriktsstøtteordningerne og godkendte EU-projekter (Life+).

1.2 Natura 2000-planprocessen

Planprocessen for de statslige Natura 2000-planer er fastsat i miljømålsloven. Med ændringen af miljømålsloven med virkning fra 1. juni 2013 er processen:

Natura 2000-planen udarbejdes efter forudgående drøftelse med de berørte statslige, kommunale og regionale myndigheder og med inddragelse af nationalparkbestyrelser, foreninger, organisationer og lodsejere, som har en væsentlig interesse i planen.

De tværgående, overordnede drøftelser foregår på nationalt niveau. På regionalt niveau præsenterer Naturstyrelsen basisanalyser, og et muligt planindhold drøftes. Basisanalyserne offentliggøres senest samtidig med, at drøftelser med de berørte interessenter indledes.

Forslag til Natura 2000-planer for 2016-21 offentliggøres senest 1 år efter offentliggørelsen af basisanalyserne. Miljøministeren (Naturstyrelsen) fastsætter en frist på mindst 12 uger for indgivelse af hørings svar vedr. planforslagene. Miljøministeren vedtager efterfølgende planen. Der gælder dog særlige høringsregler, hvis det offentliggjorte planforslag ændres væsentligt.

1.3 Udpegningsgrundlag

For hvert Natura 2000-område findes et udpegningsgrundlag, der ud fra de af EU fastsatte regler rummer de internationalt væsentlige arter og naturtyper for det pågældende område. For disse dyr, fugle, planter og naturtyper er der inden for de udpegede Natura 2000-områder en særlig forpligtelse. Det er alene de arter og naturtyper, der er på områdernes udpegningsgrundlag som behandles i denne basisanalyse.

De danske fuglebeskyttelsesområder blev udpeget i 1983 med en lille justering i 2000, og der er nu udpeget 113 fuglebeskyttelsesområder i Danmark. I 1998 blev habitatområderne tilsvarende udpeget. Disse blev justeret og udvidet, senest i 2011, og der er nu 261 habitatområder i Danmark. Fuglebeskyttelsesområderne og habitatområderne udgør det samlede Natura 2000-netværk. Fuglebeskyttelses- og habitatområder kan være sammenfaldende eller ligge i umiddelbar tilknytning til hinanden, hvorfor der i alt er 252 Natura 2000-områder i Danmark. I Natura 2000-områder, hvor der indgår habitatområder og fuglebeskyttelsesområder med forskellig afgrænsning, er forpligtelsen i forhold til udpegningsgrundlaget udelukkende knyttet til det enkelte delområdes geografiske afgrænsning.

Naturen er dynamisk, og nogle arter og naturtyper indvandrer til nye områder, mens andre af naturlige grunde forsvinder fra områder, hvor de tidligere var kendt. Endvidere forbedres vidensgrundlaget om arternes og naturtypernes forekomst inden for områderne yderligere i forbindelse med systematisk kortlægning, overvågning og andre undersøgelser. Derfor opdateres udpegningsgrundlaget for de enkelte Natura 2000-områder med mellemrum. Dette vil typisk ske hvert 6. år forud for rapportering til EU og udarbejdelse af nye statslige Natura 2000-basisanalyser med efterfølgende Natura 2000-planer. Naturstyrelsen har i 2012 opdateret udpegningsgrundlag for såvel fuglebeskyttelsesområderne som habitatområderne efter offentlig høring. Kriterier for opdateringen og de udpegningsgrundlag, der gælder fra den 1. januar 2013, kan ses på [Naturstyrelsens hjemmeside](#).

Natura 2000-indsatsen for områdets udpegede naturtyper og arter vil dog i mange tilfælde betyde, at forholdene også forbedres for en lang række både almindelige, sjældne og rødlistede arter, der findes inden for området, men som ikke er grundlag for områdets udpegning som Natura 2000-område.

1.4 Datagrundlaget

Ved udarbejdelse af den enkelte basisanalyse præsenteres kun aktuelle overvågningsdata for naturtyper og arter, der er medtaget på det pågældende Natura 2000-områdes udpegningsgrundlag. Dette afsnit om datagrundlaget er en generel beskrivelse, der er dækkende for alle Natura 2000-basisanalyser.

Data, der anvendes og præsenteres i denne basisanalyse, er kvalitetssikrede og landsdækkende data, der er offentligt tilgængelige. Det vil i helt overvejende grad dreje sig om data indsamlet og kvalitetssikret i forbindelse med gennemførelse af det statslige overvågningsprogram - NOVANA. Den konkrete, praktiske gennemførelse af overvågningen og efterfølgende databehandling for de enkelte arter og naturtyper kan ses i de udarbejdede tekniske anvisninger på [DCE's hjemmeside](#) og de årlige NOVANA-rapporter.

De fleste data stammer fra den terrestriske del af overvågningsprogrammet, men derudover inddrages data indsamlet i de øvrige NOVANA delprogrammer, fx tilstandsvurderinger og

levestedskortlægning i søer, kortlægning af marine naturtyper samt artsdata fra de akvatiske overvågningsprogrammer i NOVANA fx data til belysning af forekomst af lampretter andre fisk, insekter og havpattedyr.

Naturtype- og artsdata, der anvendes i basisanalyserne, kan findes på Miljøministeriets [MiljøGis](#) og i [Danmarks Naturdata](#).

1.4.1 Datagrundlag arter

Arternes udbredelse, forekomst og antal gennemgås og beskrives på baggrund af de kvalitetssikrede data, der er indsamlet i NOVANA-programmerne.

I basisanalysen præsenteres udelukkende data om arter, der indgår i udpegningsgrundlaget for området, og som dermed er en del af Natura 2000-forpligtelsen.

Der er ikke med denne basisanalyse forsøgt analyseret og præsenteret viden om forekomst af områdets øvrige, sjældne, rød- eller gullistede arter eller arter optaget på habitatdirektivets bilag IV. Varetagelsen af hensynet til disse arter indgår ikke specifikt i Natura 2000-planlægningen.

For vindelsnegle, mosskorpion, insekter, padder, odder, flagermus, karplanterne: gul stenbræk, mygblomst, fruesko, enkelt månerude og mosarterne grøn buxbaumia og blank seglmos er der i de terrestriske overvågningsprogrammer i perioden 2004-2012 indsamlet data til belysning af de pågældende arters forekomst og udbredelse i og udenfor Natura 2000-områderne.

For den overvejende del af arterne på Natura 2000-områdernes udpegningsgrundlag er resultaterne fra NOVANA-programmet beskrevet i den videnskabelige rapport fra DCE- Nationalt Center for Miljø og Energi - [Overvågning af arter 2004-2011](#).

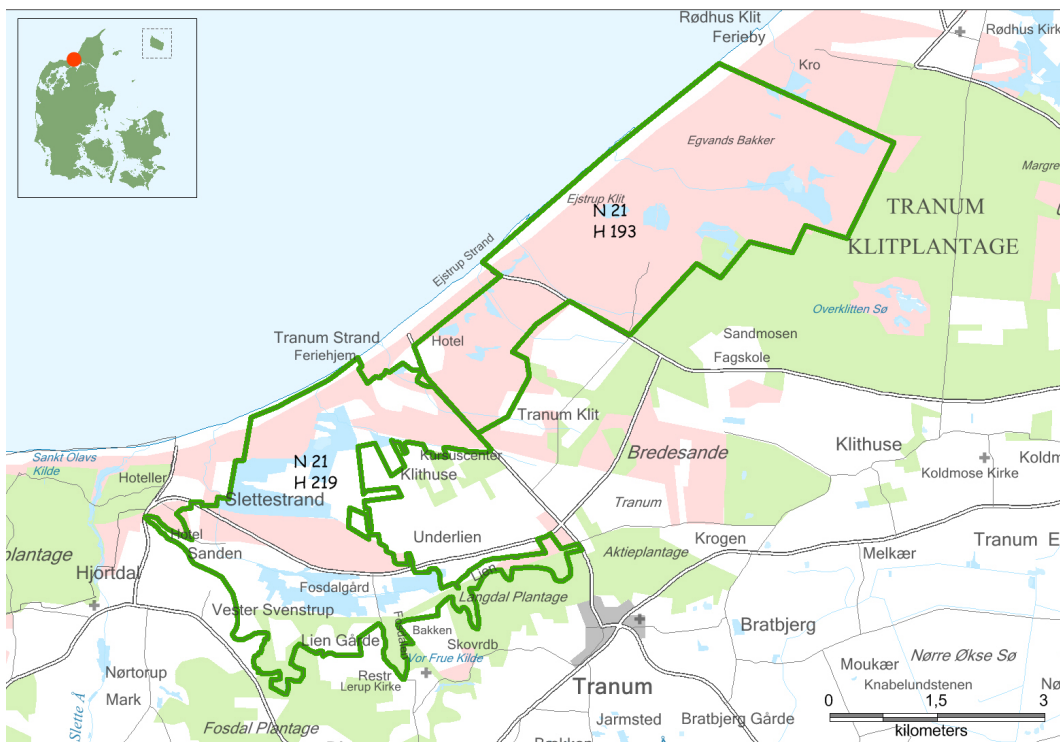
I rapporten gives der et overblik over de enkelte arters forekomst og udbredelse samt en præsentation af de pågældende arters status i Danmark på baggrund af de indsamlede overvågningsdata. Metode til overvågning af arter i NOVANA-programmet er grundigt beskrevet i de tekniske anvisninger, der kan ses via [DCE's hjemmeside](#).

1.4.2 Datagrundlag naturtyper på land

Grundlaget for den første generation af Natura 2000-planer var kortlægning af 23 lysåbne naturtyper og 10 skovnaturtyper. Kortlægningen af de lysåbne naturtyper blev gennemført i 2004-2005 af de daværende amter og suppleret i 2007-2008, mens kortlægningen af skovnaturtyperne blev gennemført i 2005-06 (skovbevoksede, fredskovpligtige arealer). Kortlægningen af skovnatur på ikke-fredskovpligtige arealer er gennemført i perioden 2009 – 2012.

Som grundlag for udarbejdelse af denne generation af basisanalyser er der i 2010-2012 foretaget en ny- eller genkortlægning af 33 lysåbne naturtyper og nykortlægning af fem ferske sønaturtyper i mindre søer. Kortlægningen af skovnaturtyperne er derimod ikke blevet gentaget, da planlægningen for de skovbevoksede fredskovpligtige arealer kun revideres hvert 12. år. Denne basisanalyse viser alene resultaterne for kortlægning af skovnaturtyper på de ikke fredskovpligtige arealer.

2. Ejstrup Klit, Egvands Bakker og Lien med Underlien

Natura 2000-områdets afgrænsning. Natura 2000-området består af habitatområde H193 og H219 (grøn afgrænsning).

Udsigt over Lien-skrænten. Fotograf: Naturstyrelsen

2.1 Områdebeskrivelse

Natura 2000-området har et areal på 2347 ha, hvoraf 1873 ha er statsejet. Det afgrænses som vist i ovenstående kortudsnit. Natura 2000-området består af Habitatområde nr. H193 og H219. På Naturstyrelsens hjemmeside www.naturstyrelsen.dk samt i denne basisanalyse er der angivet hvilke naturtyper og arter, der udgør udpegningsgrundlaget for dette område.

Området domineres dels af et stort, sammenhængende og veludviklet klitlandskab, som er dannet på marint forland, dels af den markante og langstrakte kystskrænt Lien.

Lien-skrænten er Danmarks højeste indlandskystskrænt. Den er flere steder gennemskåret af dybe, skovbevoksede erosionskløfter, hvoraf Langdal, Dybdal og Fosdal hører til de mest markante. I hovedparten af de dybe kløfter er der udviklet fine kildevæld, ligesom der flere steder ved foden af skrænten findes rigkær og kildevæld. Her løber desuden Svenstrup Å. På skrænten findes flere steder meget værdifulde sure overdrev og kalkoverdrev.

På det marine forland findes store og sammenhængende arealer med klitnaturtyper, hvoraf området ved Ejstrup Klit og Egvands Bakker er særligt veludviklet. Her findes yderst en zone med forstrand og veludviklede hvide klitter. Dernæst grå/grøn klit i mosaik med klithede, grårisklit, havtornklit og enebærklit. Efter denne zone ligger vidtstrakte arealer med lavbund, der gennemskæres af markante og ofte langstrakte klitter. Lavbundsarealerne udgøres af store forekomster af både decideret klitlavning og af den våde type klithede med bl.a. kløkkelyng.

I Natura 2000-området indgår intensivt dyrkede arealer.

I Natura 2000-området findes flere sjældne planter og sjældne svampe. Herudover er området værdifuldt for flere fuglearter samt krybdyr og padder. Særligt skydeterrænet rummer desuden et

større antal sjældne insekter, hvor den truede dagsommerfugl hedepletvinge har en god bestand i de slåede brandbælter indenfor skydeområdet, samt på skovveje og åbne arealer omkring den afvandede sø, Store Vande.

Hele Natura 2000-området er omfattet af fredningen af Lien, Fosdalen og Sandmosen.

Natura 2000-området ligger i Jammerbugt Kommune.

2.2 Udpegningsgrundlag i dette Natura 2000 område

Udpegningsgrundlag for Habitatområde nr. 193		
Naturtyper:	Forklit (2110)	Hvid klit (2120)
	Grå/grøn klit (2130)	Klithede* (2140)
	Havtornklit (2160)	Grårisklit (2170)
	Klitlavning (2190)	Enebærklit* (2250)
Arter:	Hedepletvinge (1065)	

Udpegningsgrundlag for Habitatområde nr. 219		
Naturtyper:	Forklit (2110)	Hvid klit (2120)
	Grå/grøn klit (2130)	Klithede* (2140)
	Havtornklit (2160)	Grårisklit (2170)
	Klitlavning (2190)	Enebærklit* (2250)
	Næringsrig sø (3150)	Vandløb (3260)
	Våd hede (4010)	Tør hede (4030)
	Enekrat (5130)	Kalkoverdrev* (6210)
	Surt overdrev* (6230)	Tidvis våd eng (6410)
	Urtebræmme (6430)	Kildevæld* (7220)
	Rigkær (7230)	Bøg på mor (9110)
	Ege-blandskov (9160)	Stilkege-krat (9190)
	Elle- og askeskov* (91E0)	

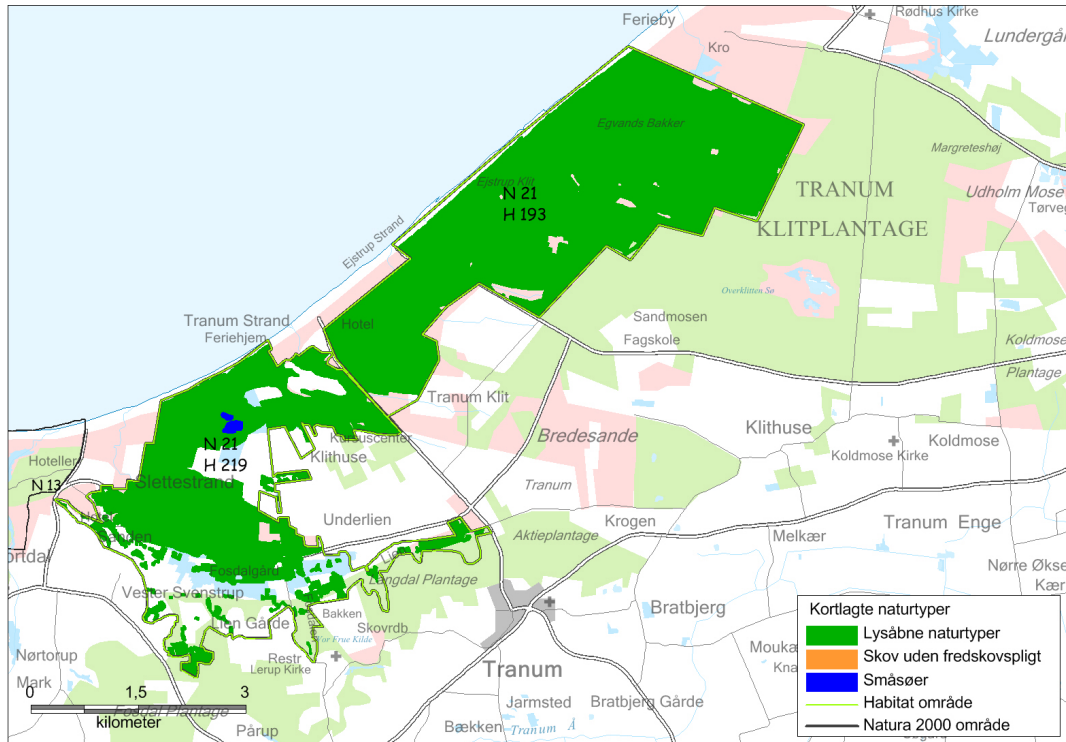
Naturtyper og arter, der udgør det gældende udpegningsgrundlag for Natura 2000-området. Tal i parentes henviser til de talkoder, som benyttes for naturtyper og arter fra habitatdirektivets bilag 1 og 2. * angiver at der er tale om en prioriteret naturtype. Udpegningsgrundlag for habitatområder og fuglebeskyttelsesområder er blevet revideret som beskrevet oven for. I dette område er naturtypen skovklit (2180) udgået af udpegningsgrundlaget.

Områdets vandløb og deres miljøtilstand er beskrevet i [vandplanen](#) for området.

Dette Natura 2000-område er specielt udpeget for at beskytte de store og sammenhængende arealer med klitnaturtyper og Lien-skrænten med bl.a. overdrevsarealer.

2.3 Områdets naturtyper

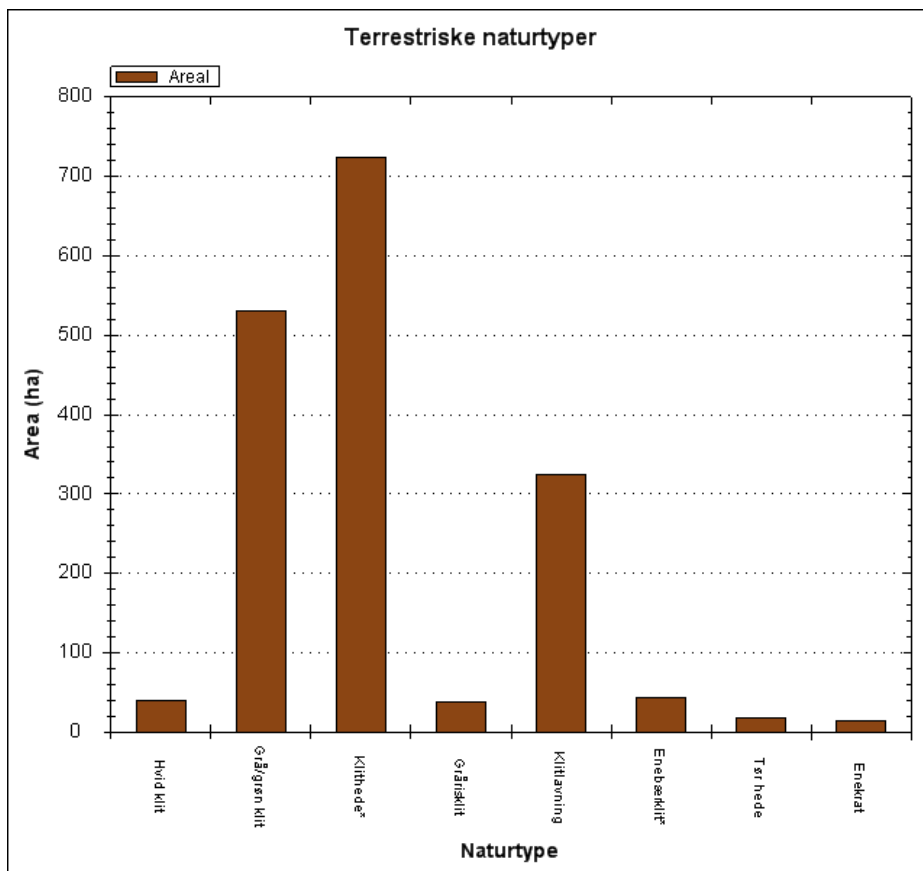
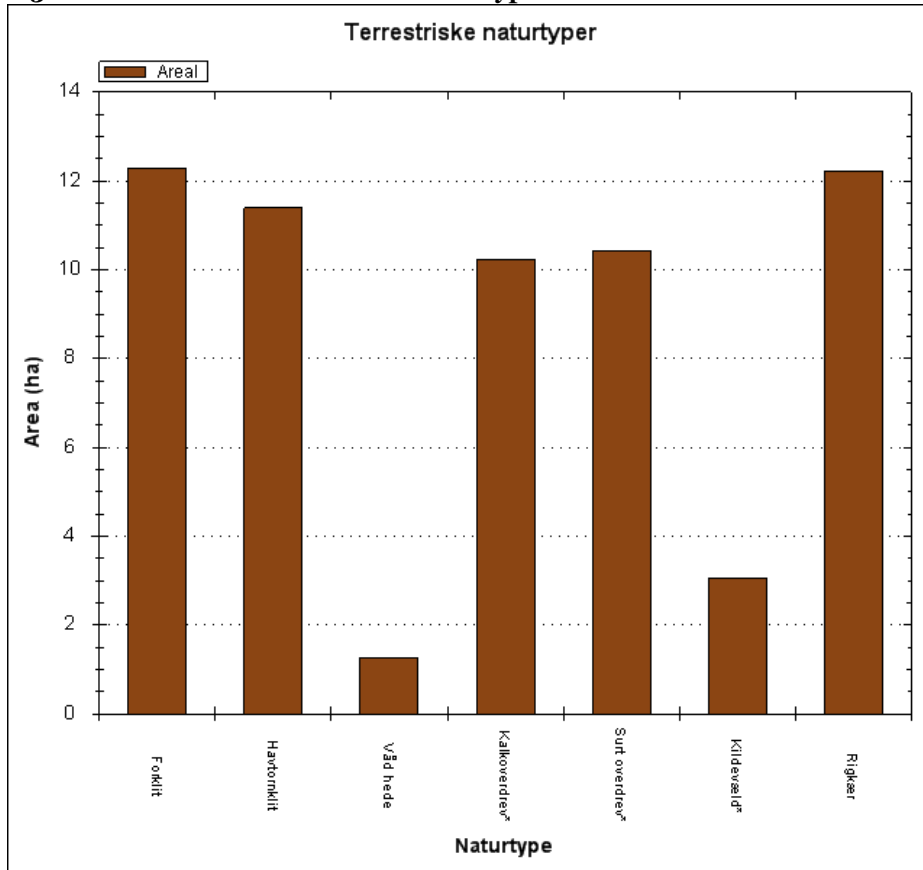
Natura 2000-områdets indhold af habitat-naturtyper, der er omfattet af planlægningen, fremgår af udpegningsgrundlaget. I Danske Naturtyper i det europæiske Natura 2000 netværk findes en beskrivelse af de enkelte naturtyper og nogle af deres typiske arter.

Oversigtskort. Områdets kortlagte naturtyper. De to viste småsøer er en sø-naturtype, som ikke er på udpegningsgrundlaget, og de omtales derfor ikke yderligere.

I figuren ovenfor er oversigtligt vist udstrækningen af de kortlagte naturtyper, der udgør en del af områdets udpegningsgrundlag. Kortet viser den samlede udbredelse af de lysåbne naturtyper, skovnaturtyper på ikke-fredskovspligtige arealer samt sønaturtyperne. For en mere detaljeret visning af naturtypens udbredelse henvises til Naturstyrelsens hjemmeside.

2.3.1 Områdets terrestriske naturtyper

Arealfordelingen af områdets kortlagte terrestriske naturtyper.

Arealfordelingen af områdets kortlagte, terrestriske naturtyper fremgår af figuren ovenfor. Det ses, at klitnaturtyperne *klithede*, *grå/grøn klit* og *klitlavning* er langt de mest dominerende naturtyper i området. Forekomst og udvikling af naturtypernes areal i dette Natura 2000-område er nærmere beskrevet i afsnittet *Forekomst og udvikling af naturtypernes areal i dette Natura 2000-område*.

2.4 Områdets arter

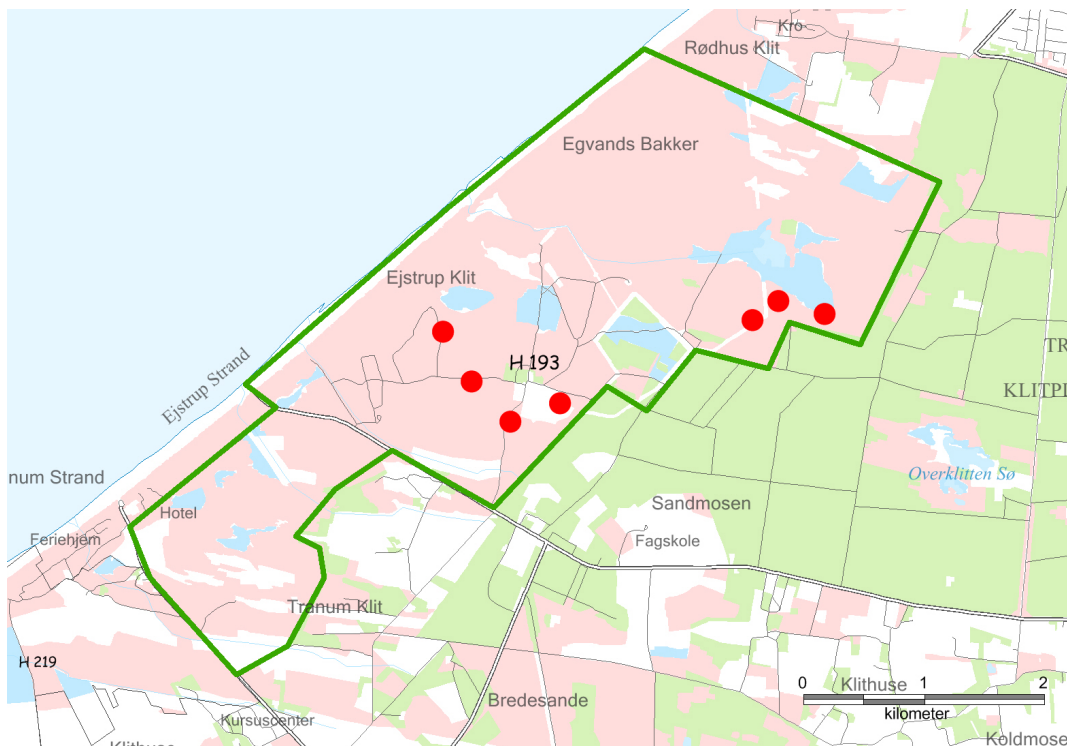
2.4.1 Habitatområdets udpegede arter

Arten, der indgår i habitatområdets udpegningsgrundlag, og hvor Naturstyrelsen på nuværende tidspunkt har overvåget artens forekomst inden for området, er kort beskrevet nedenfor. Overvågningsmetoden er tidligere beskrevet i basisanalysens afsnit om datagrundlag.

Hedepletvinge

Hedepletvinge var tidligere udbredt i det meste af landet, men er siden 1920'erne ikke set uden for Jylland. Omkring 1950 begyndte arten også at forsvinde fra mange jyske lokaliteter. I det nationale overvågningsprogram 2004-2011 og det påbegyndte program 2011-2015 er arten overvåget fire gange, senest i 2012. Desuden er den registreret på et færre antal lokaliteter i forbindelse med et projekt om kortlægning af artens levesteder i 2009. Hedepletvinge findes i dag kun i Nordjylland, hvor den lever i overgangszonen mellem fugtige og tørre arealer på mager jord, helt afgørende er tilstedeværelsen af værtsplanten djævelsbid. I det statslige overvågningsprogram er arten i gennem perioden fundet på stadig flere lokaliteter, hvor den ikke tidligere var kendt for. Dette vurderes dog ikke at skyldes en væsentlig fremgang for arten, men bør nærmere tages som et udtryk for en mere systematisk overvågning af artens forekomst i Danmark.

Natura 2000-området er et kerneområde for hedepletvinge. Arten er udbredt og har en god bestand, særligt inden for det militære skydeområde. Ved overvågningen i 2012, er der især fundet mange larvespind i brandbæltet ved Store Vande og området ved Klitgården og jagtskydebanen.

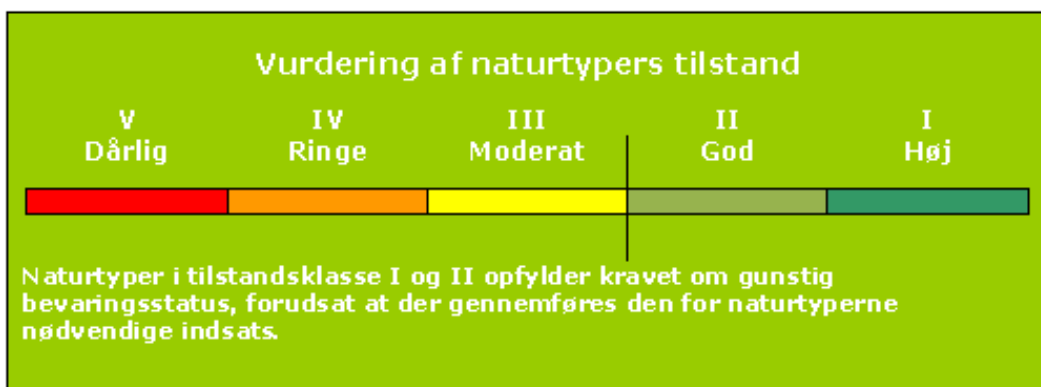
Overvåget forekomst af Hedepletvinge.

2.5 Naturtilstand og tilstand af arters levesteder

Overvågningen og kortlægningen af naturtyperne og levesteder for arter viser, at mange af disse i forskelligt omfang bliver påvirket af en række faktorer, som kan have betydning for naturtypernes og levestedernes tilstand og indhold af dyre- og plantearter.

Vurdering af naturtypernes naturtilstand bygger på et system, der inddeler forekomster af Habitatdirektivets naturtyper i 5 tilstandsklasser, hvor I (høj) er bedst og V (dårlig) er værst. Tilstandssystemet er nærmere beskrevet i DCE's rapport "Vurdering af naturtilstand", som er indarbejdet som en del af: Bekendtgørelse om klassificering og fastsættelse af mål for naturtilstanden i internationale naturbeskyttelsesområder. Som led i beregningen af tilstanden beregnes både et artsindeks, baseret på indholdet af plantearter i en cirkel med radius på 5 m og et strukturindeks, der i de lysåbne naturtyper er baseret på vegetationshøjden, opvækst af vedplanter, forekomst af drængrøfter m.m. For skovnaturtyperne baseres strukturindeks bl.a. på omfang af jordbearbejdning, afvandringsforhold, forekomst af invasive arter og trækronernes lagdeling i forskellige etager. Artsindeks for søer er beregnet ud fra alle fundne arter i både rørsump og sø.

Struktur- og artsindeks for den enkelte naturtype vægtes sammen til naturtypens tilstandsklasse på arealet. Et højt strukturindeks kombineret med et lavt artsindeks viser, at naturarealet har forudsætninger for et højt naturindhold, men at de karakteristiske arter ikke er til stede. Et højt artsindeks kombineret med et lavt strukturindeks kan anvendes som et redskab til at lokalisere artsrige forekomster med et stort behov for pleje eller anden indsats.

Tilstandsklasser for naturtyper.

Natura 2000-områdernes lysåbne, terrestriske naturtyper blev første gang systematisk kortlagt i 2004-06. Her blev 23 naturtyper kortlagt. I 2010-12 er de 23 lysåbne naturtyper blevet genkortlagt, og de resterende 10 terrestriske naturtyper er blevet inddraget i kortlægningen. For at sikre sammenligneligheden er det tilstræbt at indsamle data fra nøjagtig samme steder som i den første kortlægning. Det har imidlertid ikke været muligt i alle tilfælde, da den nye kortlægning er gennemført efter en lidt mere detaljeret metode samtidig med, at metoden bygger på en mere detaljeret definition af de enkelte naturtyper. En grundig beskrivelse af metoden til kortlægning af de terrestriske naturtyper i det nationale overvågningsprogram kan ses i den tekniske anvisning.

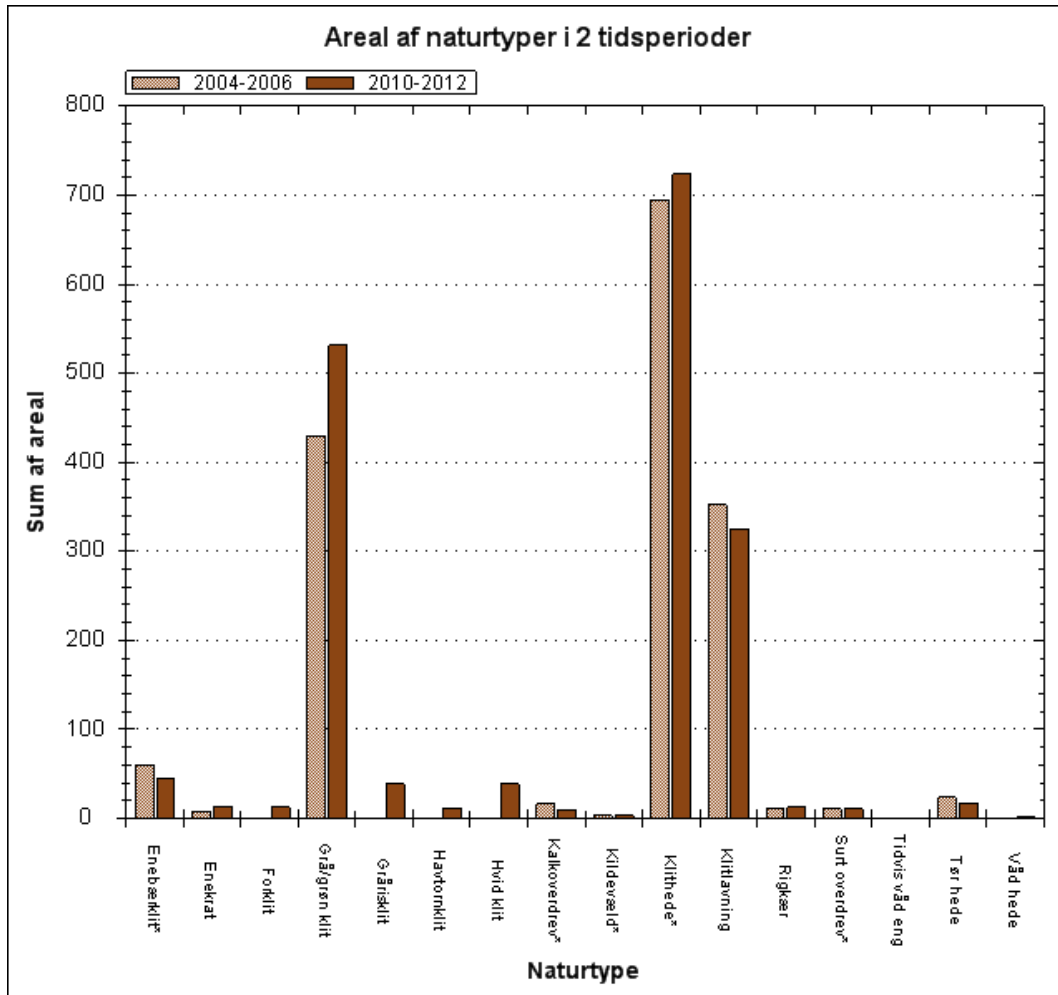
Den nye kortlægning er således mere detaljeret og giver dermed et forbedret billede af udstrækningen og tilstanden af områdets habitatnatur.

En sammenligning af resultaterne fra kortlægningerne i 2004-06 og 2010-12 kan i flere habitatområder vise, at der tilsyneladende er sket markante udsving både i antallet af naturtyper, deres arealer og deres tilstand. Disse udsving repræsenterer kun i få tilfælde reelle, naturmæssige

ændringer. I mange tilfælde er udsvingene et resultat af større detaljeringsgrad og metodemæssige ændringer i kortlægningen. For dette Natura 2000-område er udsving i kortlagt naturareal og vurderet naturtilstand vist og kommenteret neden for.

2.5.1 Forekomst og udvikling i naturtypens areal i dette Natura 2000 område

Arealfordelingen og udviklingen af de terrestriske naturtypers arealer fremgår af figuren neden for.

Fordeling og udvikling af naturtypernes areal. I figuren er der foretaget en sammenstilling af de kortlagte, terrestriske naturtypers areal for 1. og 2. kortlægningsperiode. Flere naturtyper var ikke omfattet af kortlægningen 2004-06.

Inden for området er der i alt i den seneste naturtype-kortlægning 2010-12 kortlagt 1798 ha lysåbne naturtyper. I den første kortlægning af naturtyper blev der i alt kortlagt 1611 ha lysåbne naturtyper. Forskellen i det kortlagte naturareal er forklaret neden for.

Forklit og hvid klit. Naturtyperne er udbredte langs den eksponerede vestkyst i hele Natura 2000-områdets udstrækning. Naturtyperne er dynamiske og udbredelsen er afhængig af havets påvirkning og naturlig succession. Yderst mod havet findes arealer med forklit, som efterfølges af den hvide klit. Naturtyperne er alene kortlagt i 2010-11, og figuren viser arealerne fra denne kortlægning.

Grå/grøn klit, klithede og klitlavning. Naturtyperne er etableret efter zonen med de *hvide klitter*. Her findes yderst et bredt bælte, hvor den dominerende klitnaturtype er *grå/grøn klit*.

Klitlavningerne er typisk dominerende på lavlandet længere fra kysten. Alle klitnaturtyperne optræder meget ofte i mosaik med hinanden. Det fremgår af figuren, at der er sket nogle mindre arealmæssige ændringer af arealet med de tre klitnaturtyper fra 1. kortlægning til 2. kortlægning. Hovedårsagen er den mere detaljerede kortlægning i 2. kortlægningsrunde. Afgrænsningerne af de forskellige forekomster er f.eks. blevet ændret, de procentvise fordelinger mellem naturtyper i mosaikforekomster ændret, og tidligere oversete arealer er blevet kortlagt. Det sidste gælder især for arealer med *grå/grøn klit*.

Havtornklit og grårisklit. Naturtyperne optræder i mosaik med andre klitnaturtyper. Arealerne med havtornklit optræder tæt på kysten i mosaik med *hvid klit* og *grå/grøn klit*, mens *grårisklit* er mere udbredt længere fra kysten. Naturtyperne er alene kortlagt i 2010-11, og figuren viser arealerne fra denne kortlægning.

Enebærklit. Områdets arealer med *enebærklit* er især udbredt ved Egvang Bakker, hvor naturtypen er veludviklet. Naturtypen optræder i mosaik med andre klitnaturtyper. Ifølge figuren er arealet med enebærklit faldet mellem de to kortlægninger. Forskellen skyldes formentlig en mere detaljeret kortlægning i 2. kortlægningsrunde og afspejler ikke en naturmæssig ændring af naturtypens reelle udbredelse.

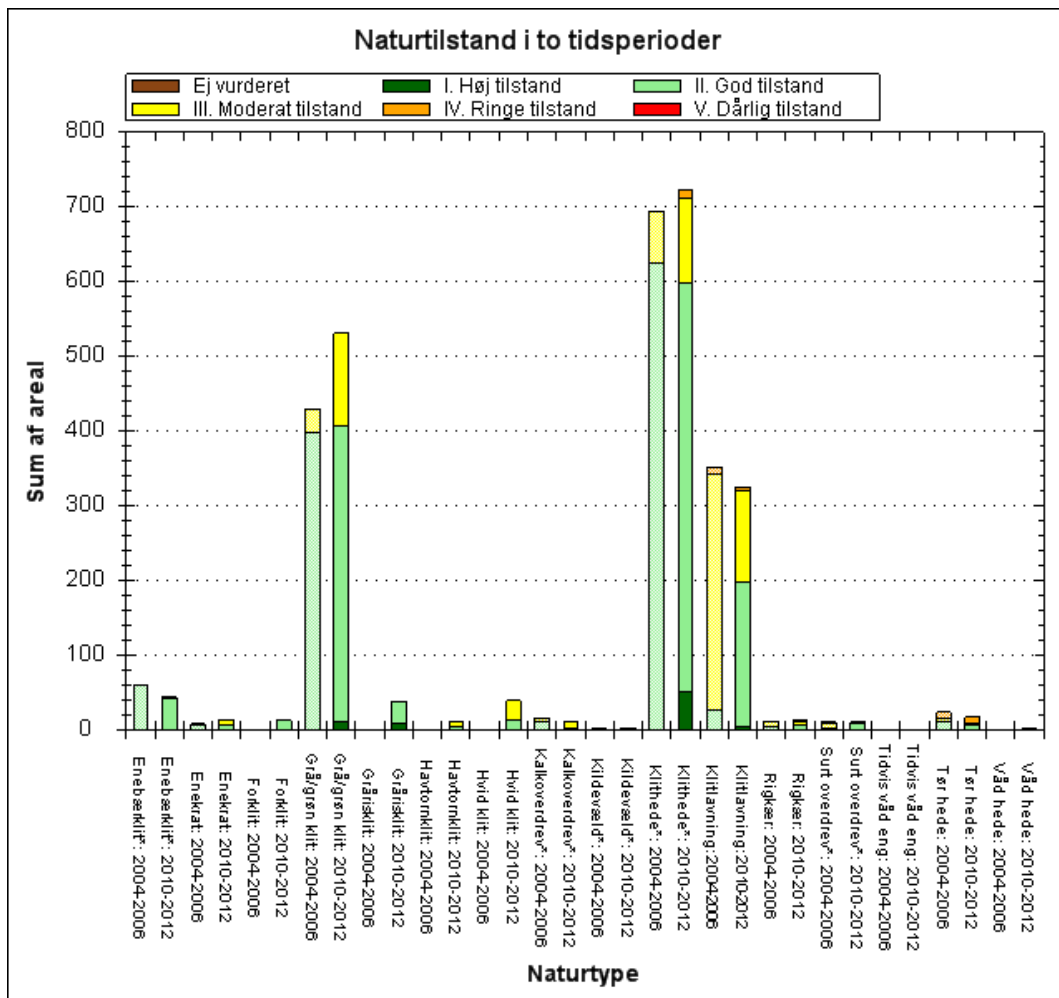
Våd hede og tidvis våd eng. De to forekomster med naturtypen *våd hede* ligger henholdsvis ved Lilledal og vest for Fosdalgård. Der er ikke registreret forekomster med naturtypen *tidvis våd eng* i 2. kortlægningsrunde. Ved 1. kortlægning blev forekomsten med naturtypen *våde hede* ved Lilledal kortlagt som naturtypen *tidvis våd eng*. Dette er hovedårsagen til at arealet med *våd hede* er øget mellem de to kortlægninger. Forskellen skyldes de mere detaljerede definitioner af naturtyperne i 2. kortlægningsrunde. Afgrænsningen af forekomsten med *våd hede* vest for Fosdalgård er også ændret mellem de to kortlægninger. Forskellen afspejler formentlig ikke en naturmæssig ændring af naturtypens reelle udbredelse.

Tør hede, enekrat, kalkoverdrev og surt overdrev. Naturtyperne findes især på Lien-skrænten, hvor de ofte optræder i mosaik med hinanden. Det fremgår af figuren, at der er sket nogle arealmæssige ændringer af naturtyperne fra 1. kortlægning til 2. kortlægning. Arealet med *tør hede*, *kalkoverdrev* og *surt overdrev* er faldet, mens arealet med *enekrat* er øget. Særligt arealet med *kalkoverdrev* er blevet forholdsvist meget mindre. Forskellene skyldes formentlig en mere detaljeret kortlægning i 2. kortlægningsrunde. De mere detaljerede definitioner af naturtyperne har resulteret i en ændret afgrænsning af naturtyperne, og tidligere kortlagte forekomster af naturtypen *kalkoverdrev* er genkortlagt som naturtypen *surt overdrev*. Den mere detaljerede kortlægning har også medført, at helt nye arealer med *enekrat* er blevet kortlagt.

Kildevæld og rigkær. Naturtyperne findes på og tæt ved foden af Lien-skrænten. Der er ikke sket en arealmæssig ændring af betydning for naturtyperne mellem de to kortlægninger.

2.5.2 Naturtypernes tilstand og udvikling

Tilstanden og udviklingen af de terrestriske naturtyper fremgår af figuren neden for.

De kortlagte naturtypers areal og udvikling fordelt på tilstandsklasser ved kortlægningen i 2004-06 og i 2010-12.

Det fremgår af figuren, at der for de kortlagte naturtyper er sket ændringer af naturtilstanden mellem de to kortlægningsrunder. I klitterne er der ved 2. kortlægning f.eks. en større del af arealet med naturtyperne *grå/grøn klit* og *klitthede*, der er i ugunstig tilstand, hvorimod en større del af arealet med *klitlavning* er i gunstig tilstand. Uden for klitområderne er der sket større eller mindre forskydninger af naturtilstanden for naturtyperne *tør hede*, *surt overdrev*, *kalkoverdrev*, *kildevæld* og *rigkær*. De mest markante forskelle findes for *surt overdrev* og *kalkoverdrev*. For *surt overdrev* er en meget større andel af arealet i gunstig tilstand, mens en større andel af arealet med *kalkoverdrev* er i ugunstig tilstand.

Forskellene afspejler formentlig ikke en naturmæssig ændring, men skyldes primært en mere detaljeret kortlægning i 2. kortlægningsrunde. Den mere detaljerede kortlægning har bl.a. medført at tidligere oversete naturforekomster er blevet kortlagt, nogle naturtypeforekomster er blevet genkortlagt som andre naturtyper, og der er udlagt væsentlig flere dokumentationsfelter, som har medført ændringer i artsindeks for de kortlagte naturtypeforekomster. Der er især i H193 udlagt væsentlig flere dokumentationsfelter. Desuden er afgrænsninger af flere naturtypeforekomster ændret, hvilket kan have medført ændringer i naturtilstanden på arealerne.

Data fra nyeste kortlægning viser, at i klitterne er hele arealet med naturtypen *forklit* i god tilstand i begge habitatområder.

For klitnaturtypen *hvid klit* er hele arealet i god tilstand i habitatområde H219, men i moderat tilstand i habitatområde H193. Ugunstig tilstand i H193 skyldes bl.a. forekomst af invasive arter.

Klitnaturtyperne *grå/grøn klit*, *klithede* og *klitlavning* er overvejende i god til høj tilstand i både H193 og H219. Der er dog en større del af naturtypearealerne, som er i moderat til ringe tilstand. Ugunstig tilstand i de nævnte klitnaturtyper skyldes primært forekomst af invasive arter, herunder nåletræer og dermed også tilgroning i træer og buske. I *klitlavningerne* har grøftning også stor indvirkning på arealernes ugunstige tilstand.

Næsten hele arealet med naturtypen *grårisklit* er i god til høj tilstand, bortset fra et lille areal i H219.

Klitnaturtypen *havtornklit* er overvejende i god tilstand i H193, men overvejende i moderat tilstand i H219. Ugunstig tilstand skyldes et ringe artsindhold.

Uden for klitterne er store dele af arealet med naturtyperne ved Lienskrænten i moderat til ringe tilstand. For naturtyperne *tør hede*, *enekrat*, *kalkoverdrev*, *kildevæld* og *rigkær* er det over halvdelen af det kortlagte areal, der er i ugunstig tilstand. Ugunstig tilstand på arealerne med hede, overdrev og rigkær skyldes primært tilgroning i høje urter, træer og buske samt forekomst af invasive arter og i flere tilfælde et ringe artsindhold. For *rigkærene* er afvanding også afgørende for dårlig tilstand. For *kildevældene* er grunden til ugunstig tilstand primært et for ringe artsindhold.

2.6 Foreløbig vurdering af negative påvirkninger (trusler mod naturtilstanden)

Negative påvirkninger/trusler defineres i denne sammenhæng som påvirkninger, der - hver for sig eller i kombination indebærer en forhindring eller væsentlig forsinkelse af muligheden for, at naturtypen eller levestedet kan opnå gunstig bevaringsstatus. Det er således nødvendigt – på kort eller langt sigt - at imødegå truslen, hvis naturtypen eller levestedet skal sikres gunstig bevaringsstatus.

2.6.1 Trusler, der vurderes konkret i denne basisanalyse

Vurdering af en række væsentlige trusler har indgået konkret i kortlægning og tilstandsvurdering af naturtyper og levesteder inden for det gennemførte NOVANA-program. Der er desuden foretaget vurdering af registrerbare trusler for arter. Der er tale om kendte og aktuelle trusler med fokus på de forhold, som det er muligt at håndtere forvaltningsmæssigt.

Omfanget af disse trusler for dette områdes lysåbne naturtyper og levesteder er vist neden for og betydningen er konkret beskrevet og vurderet. I den konkrete tekst under hver trussel medtages omtale af arter, hvor truslen også har betydning for en eller flere arter på udpegningsgrundlaget. Dokumenterede trusler for arter er desuden vurderet selvstændigt.

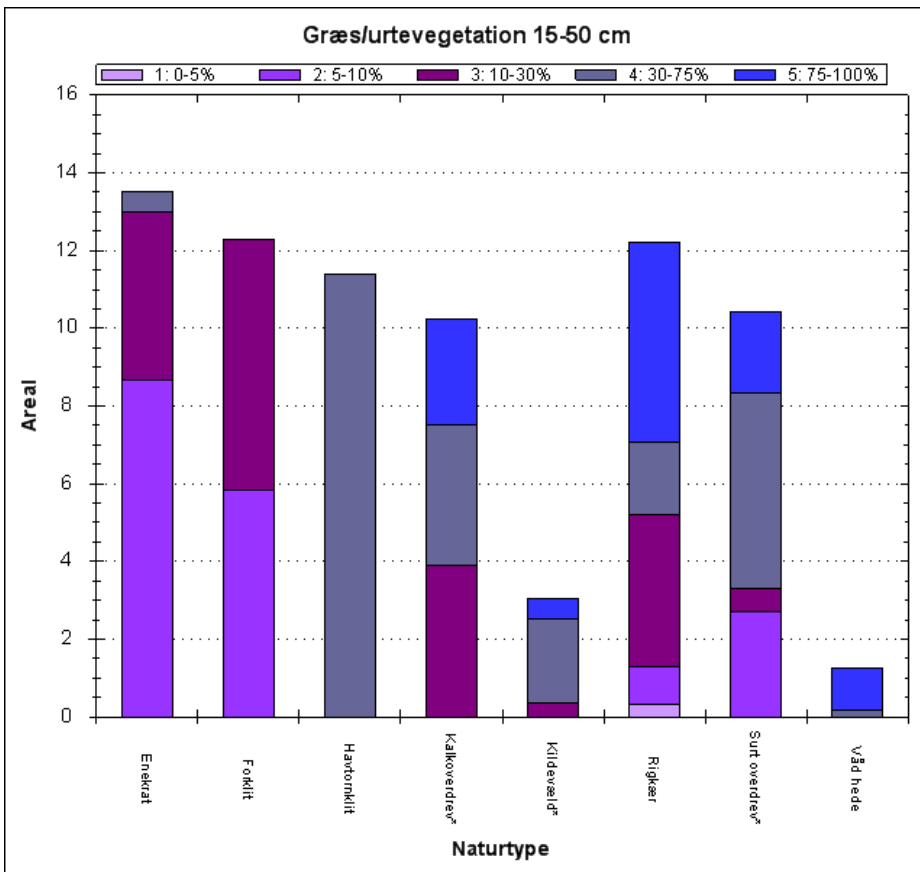
Det drejer sig om truslerne tilgroning, uhensigtsmæssig hydrologi, direkte påvirkning fra landbrugsdrift, forekomst af invasive arter, erhvervs-mæssigt fiskeri i marine naturtyper og forstyrrelse af fugle og havpattedyr samt prædation.

Tilgroning af lyskrævende naturtyper med høje urter eller vedplanter

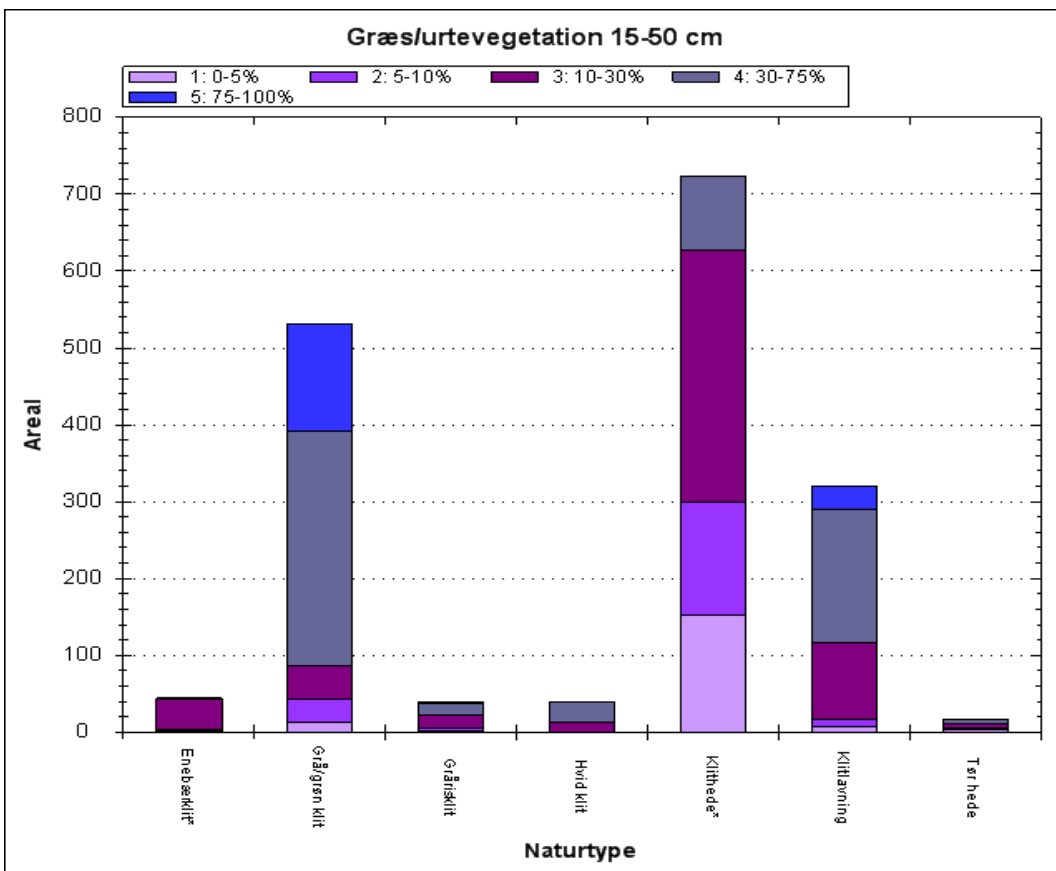
De fleste lysåbne naturtyper er afhængige af græsning eller høslæt – oftest som et led i ekstensiv landbrugsdrift. Ved ophør af græsning eller høslæt vil naturarealet gro til i høje urter og vedplanter, og de lyskrævende, lavtvoksende arter, der er karakteristiske for naturtyperne bliver udkonkurreret.

Ved naturtypekortlægningen er dækningsgraden af forskellige struktur-elementer vurderet, bl.a. dækningsgraden af middelhøje græs-/urtevegetation (15 – 50 cm), dækningsgraden af høj græs-/urtevegetation (over 50 cm) og kronedækket af træer og buske. Dækningsgraden er vurderet på en skala fra 1-5. Resultaterne er vist – fordelt på naturtyper – i de efterfølgende figurer.

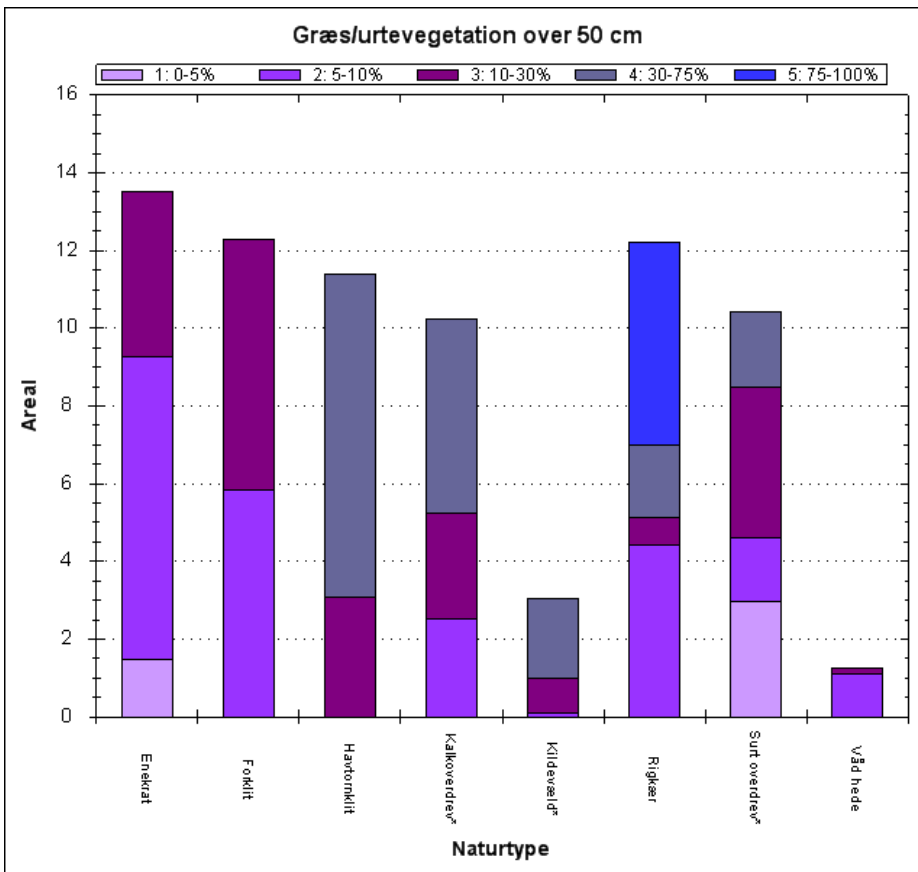
Omfanget og betydningen af tilgroningstruslen er vurderet ved at sammenholde de indsamlede oplysninger om tilgroning med middelhøje urter, høje urter samt med træer og buske.

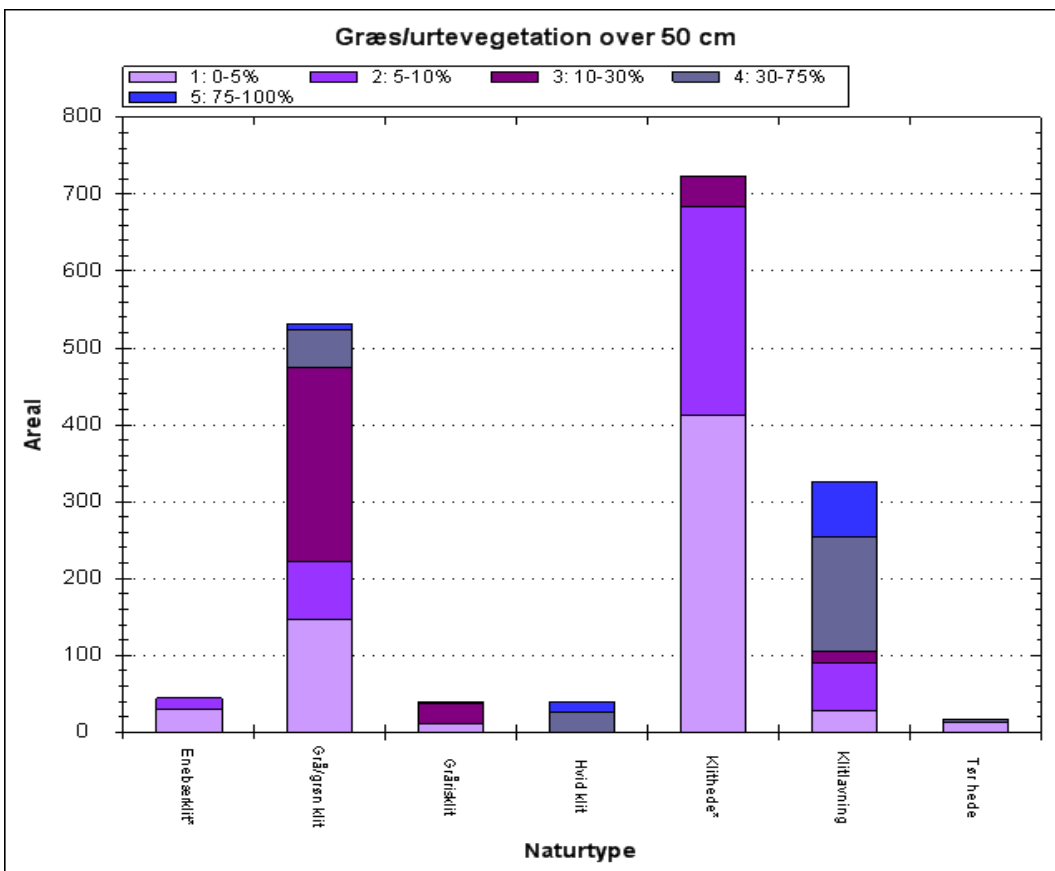
Andel af de kortlagte, lyskrævende naturtyper med tilgroning af 15-50 cm høje urter.

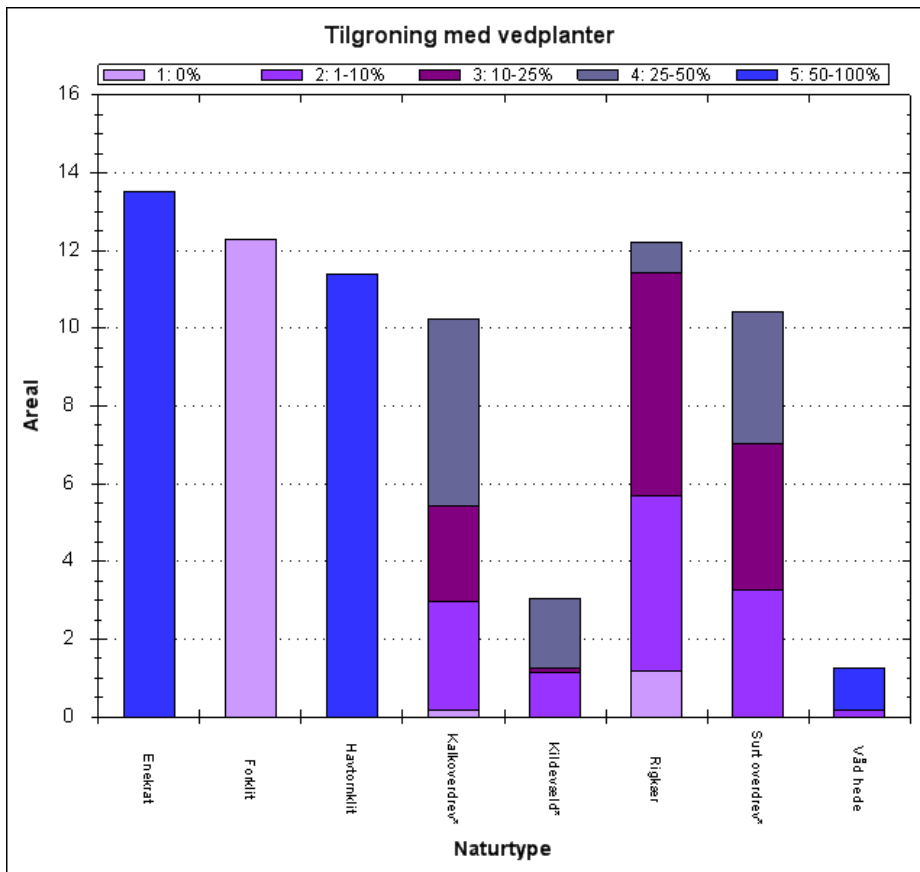
Andel af de kortlagte, lyskrævende naturtyper med tilgroning af 15-50 cm høje urter.

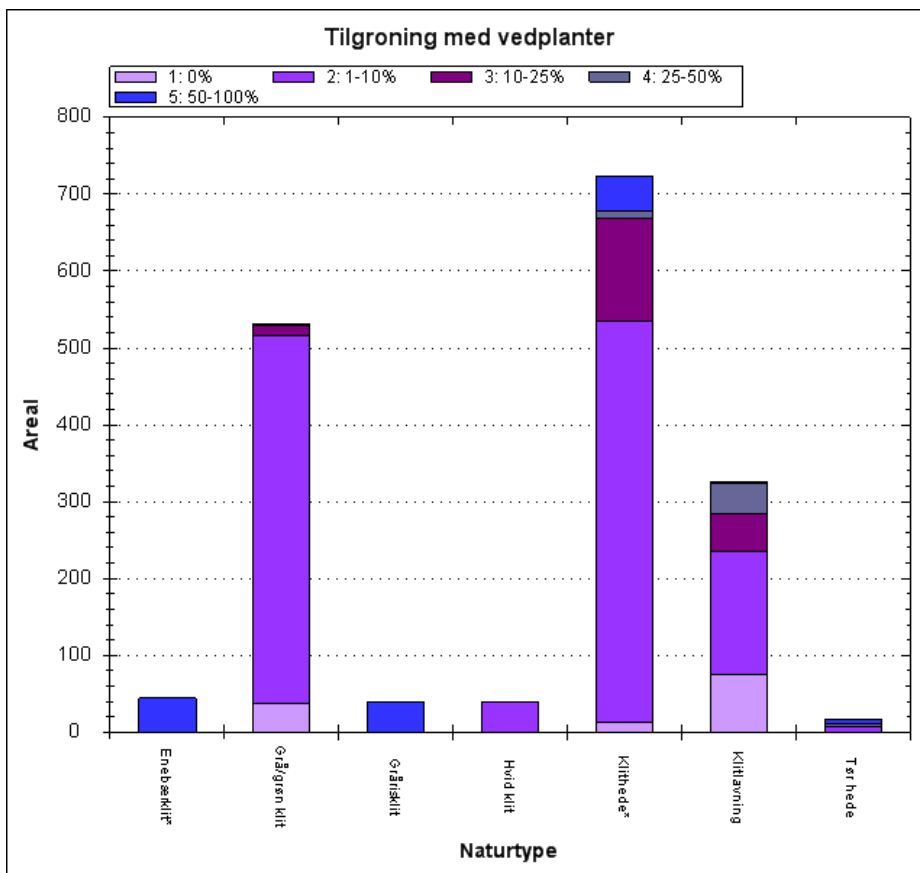
Andel af de kortlagte, lyskrævende naturtyper med tilgroning af urter over 50 cm.

Andel af de kortlagte, lyskrævende naturtyper med tilgroning af urter over 50 cm.

Andel af de kortlagte, lyskrævende naturtyper med tilgroning af buske og træer.

Andel af de kortlagte, lyskrævende naturtyper med tilgroning af buske og træer.

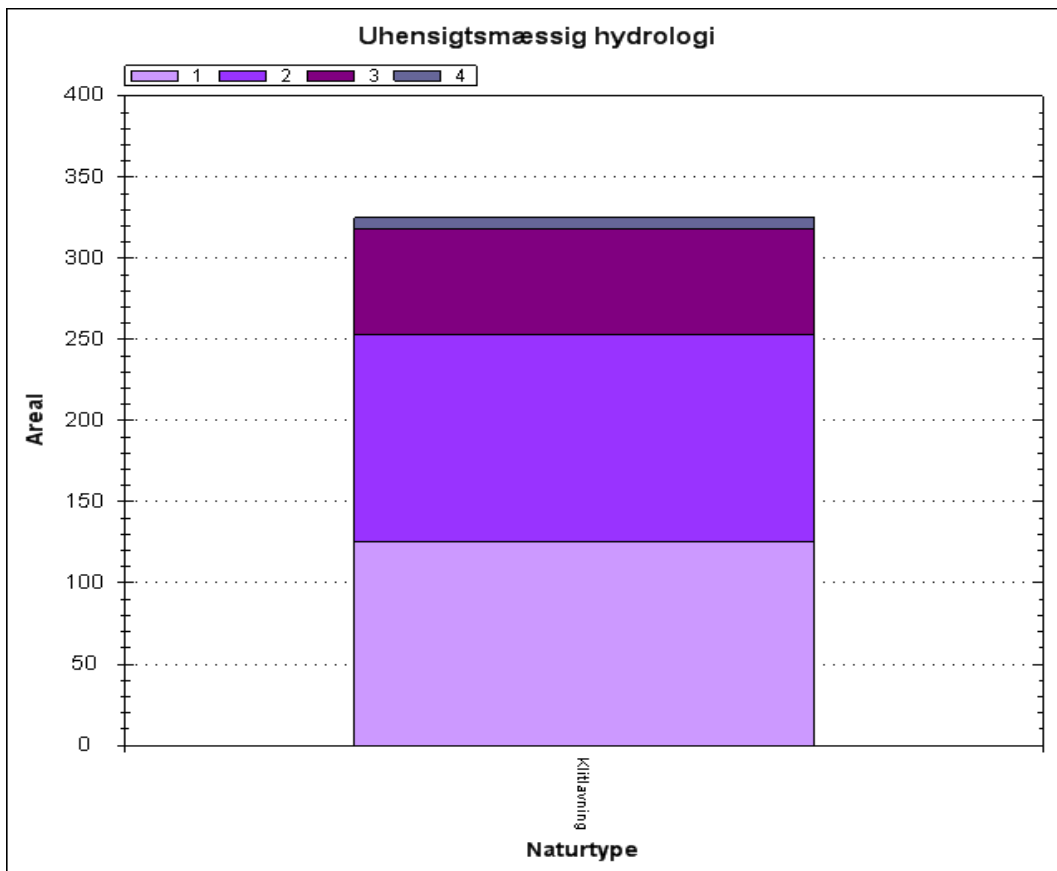
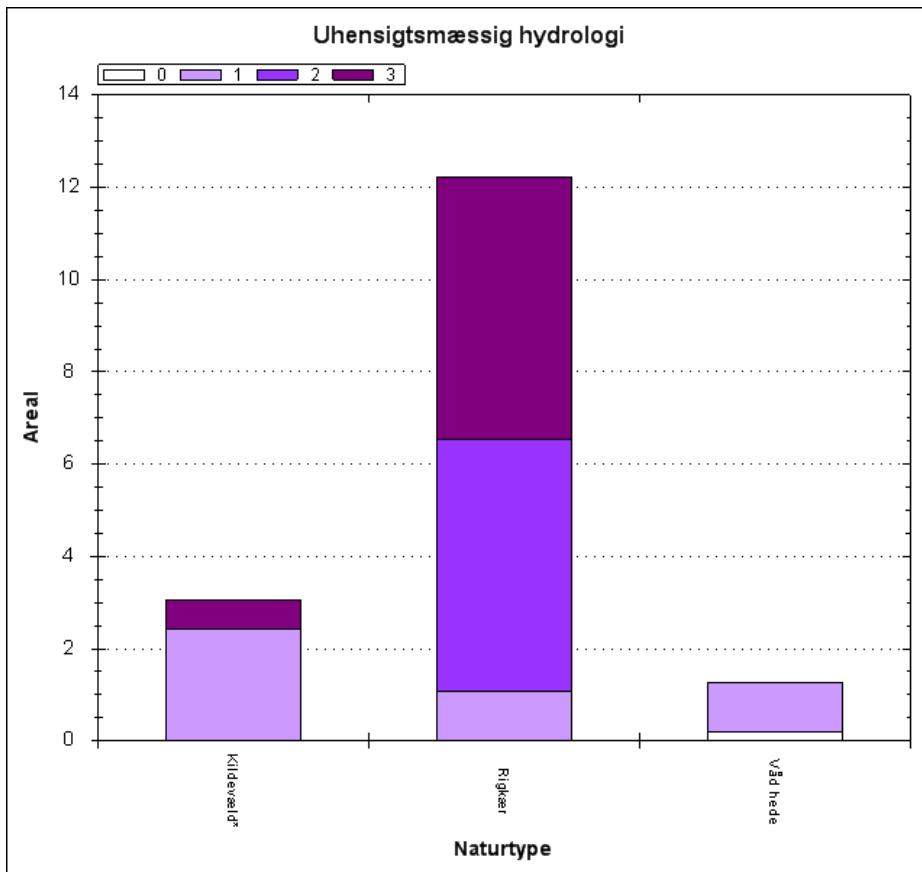
Det fremgår af figurerne, at flere af de kortlagte naturtyper har en stor andel af middelhøje urter og høje urter. De middelhøje og høje urter kan i mindre omfang være naturlige indslag i naturtyperne, f.eks. i form af sandhjælme i de *hvide klitter* og *grå/grønne klitter*. En stor del af det kortlagte naturareal er imidlertid under tilgroning i for høj urtevegetation. I klitterne er der tilgroning med bl.a. bjergørhvene i dele af området. Uden for klitterne er mange af de kortlagte naturtypeforekomster under kraftig tilgroning i for høj urtevegetation. Dette gælder især arealer med naturtypen *rigkær* samt naturtyperne *kalkoverdrev*, *surt overdrev* og *tør hede* på Lienskrænten.

Udover tilgroning med for høj urtevegetation, er der registreret en forholdsvis høj andel af træer og buske i de fleste af de kortlagte naturtyper. I klitterne har naturtyperne *havtornklit*, *grårisklit* og *enekrat* en naturlig høj dækning af træer og buske. Derudover har især arealerne med klitnaturtyperne *klithede* og *klitlavning* en forholdsvis høj dækning. En stor del af registreringerne af træer og buske dækker dog over gråris, som er en naturlig del af klitarealerne og derfor ikke udgør en trussel mod naturtyperne. Der er dog også registreret nåletræer på mange af klitarealerne og pilebuske i *klitlavningerne*. Uden for klitterne er store arealer med naturtyperne *kalkoverdrev*, *surt overdrev* og *tør hede* på Lienskrænten meget tilgroet med træer og buske, og det samme gælder *kildevæld* og *rigkær* på og ved foden af skrænten. Store dele af Lienskrænten er tilgroet med uigennemtrængeligt krat af træer, buske og høje urter, som udgør en væsentlig hindring for udvikling af gunstig naturtilstand på naturarealerne. De dele af skrænten der afgræsses er naturligvis mere lysåbne.

Uhensigtsmæssig hydrologi i vådbunds naturtyper

Inddigning og kunstig afvanding med grøfter, dræn eller pumper forandrer naturen og kan føre til ændring i vegetationen, således at den naturlige, naturtype-karakteristiske vådbundsvegetation erstattes af en vegetation, der i højere grad præges af mere almindelige, konkurrence-stærke tørbundsarter.

Ved naturtypekortlægningen er det på lavbundsarealer vurderet, hvor stor effekt afvanding har på vegetationens sammensætning af arter. Effekten er angivet på en skala fra 1-5. Resultaterne er vist i figuren nedenfor – fordelt på naturtyper.

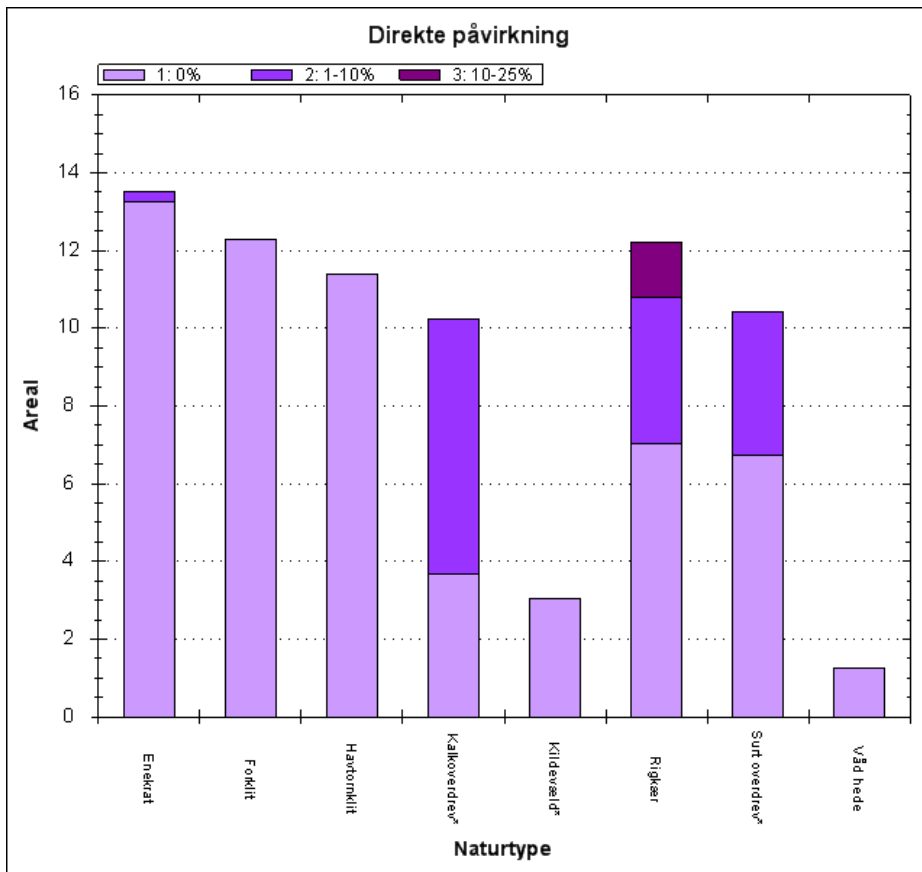
Andel af de kortlagte naturtyper med udtørring/grøftning eller anden afvanding 1. Ingen afvanding 2. Nogen afvanding 3. Tydelige tegn på afvanding 4. Afvanding udbredt 5. Fuldstændig afvandet.

Det fremgår af figuren, at en større del af arealet med naturtyperne *klitlavning*, *kildevæld* og *rigkær* er påvirket af afvanding. Der er registreret mange grøfter i området, som forhindrer naturlig hydrologi for naturtyperne.

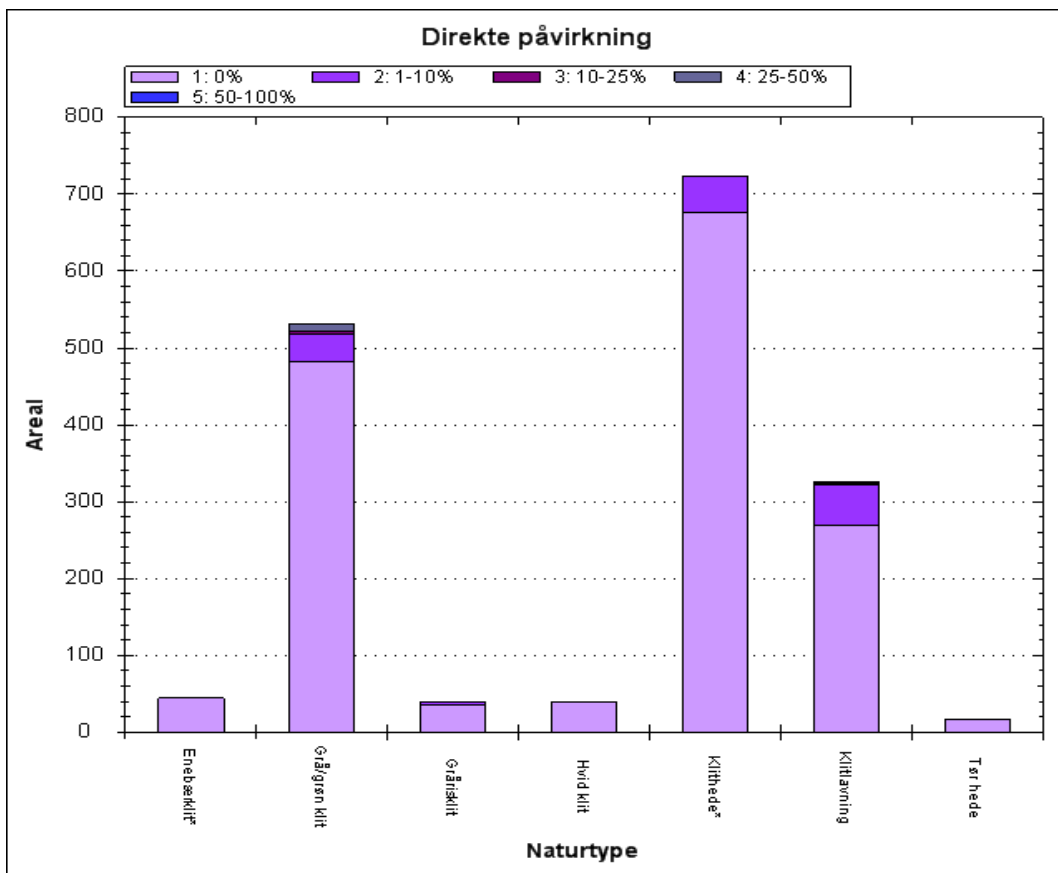
Direkte påvirkning fra landbrugsdrift på tilstødende arealer

Intensiv landbrugsdrift på arealer, der grænser lige op til naturarealer, kan indebære en negativ påvirkning af naturindholdet i randområdet som følge af afdrift/udskylning af overskud af gødning eller sprøjtemidler. Forøget næringsindhold kan medføre, at naturtypens karakteristiske arter udkonkurreres af højt voksende arter, der favoriseres af det forøgede næringsindhold. Direkte tilførsel på naturarealet har samme effekt.

Ved naturtypekortlægningen er det samlede omfang af gødsning, tilskuds fodring og afdrift fra sprøjtning på arealet vurderet. Arealandelen er angivet på en skala fra 1-5. Resultaterne er vist i figuren – fordelt på naturtyper.

Andel af de kortlagte naturtyper med direkte påvirkning fra landbrugsdrift på tilstødende arealer.

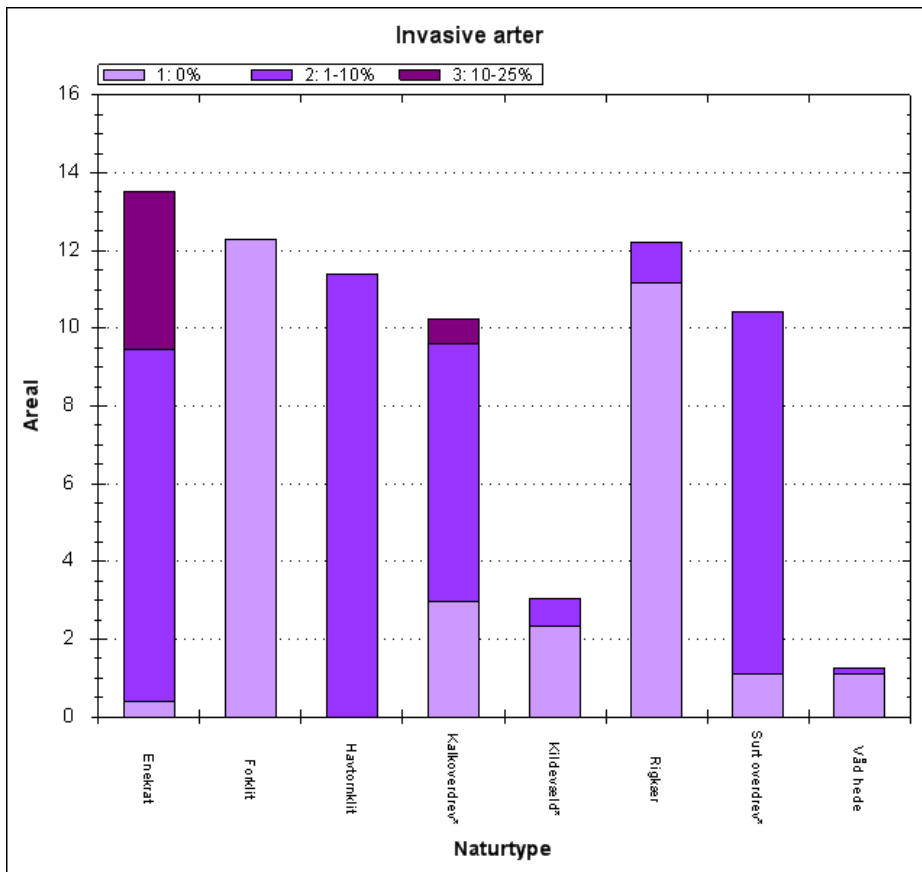
Andel af de kortlagte naturtyper med direkte påvirkning fra landbrugsdrift på tilstødende arealer.

Det fremgår af figuren, at der er konstateret negativt påvirkning af næringsberigelse fra landbrugsdrift på en mindre del af naturarealerne.

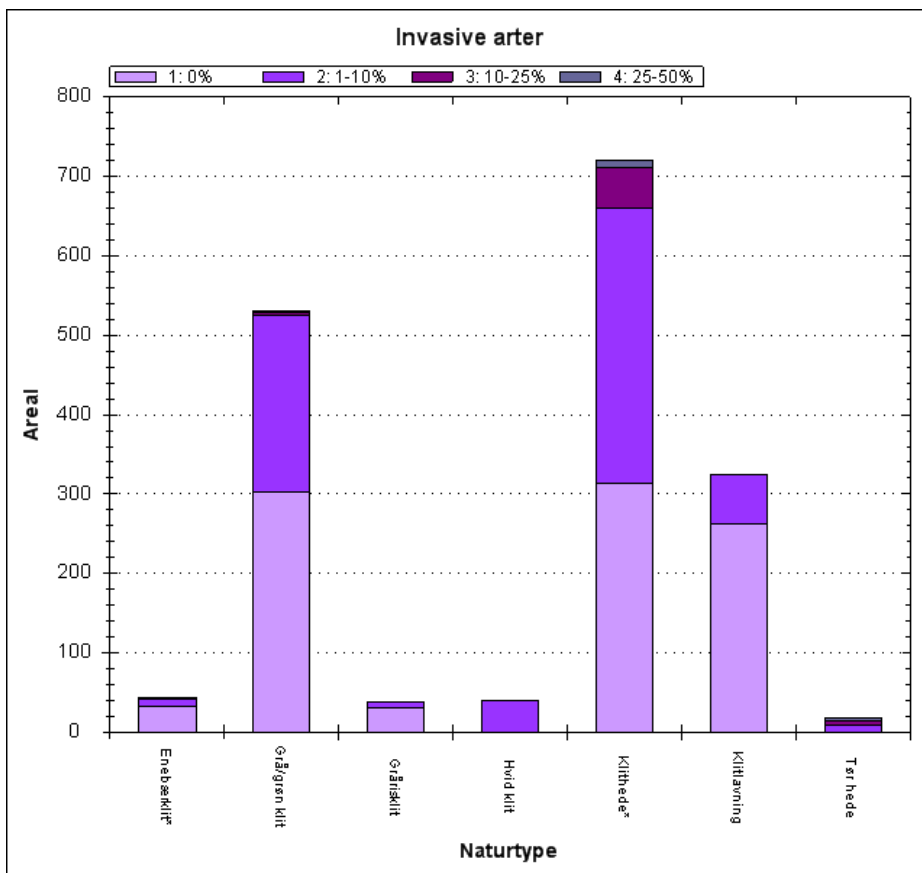
Forekomst af invasive arter

Invasive plantearter er ikke-hjemmehørende arter, der fortrænger naturlig vegetation. Forekomst af invasive arter er en trussel, fordi arterne breder sig ekspansivt og udkonkurrerer de arter, der er karakteristiske for naturtyperne. Invasive arter er særlig et problem i kyst- og klitnaturtyperne samt på hederne.

Ved naturtypekortlægningen er det vurderet, på hvor stor en andel af det samlede areal, der forekommer en eller flere af de invasive arter, der er opført i Appendiks 2 til den tekniske anvisning for kortlægningen. Resultaterne er vist - fordelt på naturtyper – i figuren nedenfor.

Andel af de kortlagte naturtyper med forekomst af invasive arter.

Andel af de kortlagte naturtyper med forekomst af invasive arter.

Det fremgår af figuren, at der er konstateret forekomst af invasive arter på en stor del af de kortlagte naturarealer i begge habitatområder. Stort set alle områdets naturtyper er påvirket i større eller mindre grad. Der er registreret rynket rose, glansbladet hæg og mange nåletræer som f.eks. bjergfyr og sikagran i området.

2.6.2 Trusler, der ikke er omfattet af denne basisanalyse

Næringsberigelse (eutrofiering)

Et forøget plantenæringsindhold af primært kvælstofforbindelser i naturtyperne medfører generelt, at der sker ændringer i konkurrenceforholdene mod mere kvælstofelskende arter. Effekter på en række artsgrupper er nogenlunde ens på tværs af økosystemer med en generel nedgang i de kvælstoffølsomme arter, som oftest er karakteristiske for naturtyper i god naturtilstand. Problemstillingen er nærmere beskrevet i kap. 25.11 i Natur og Landbruskommissionens [statusrapport](#) fra 2012.

Den u hensigtsmæssige næringsberigelse kan stamme fra flere kilder:

- *Deposition af luftbårne kvælstofforbindelser* herunder ammoniak er ofte den væsentligste påvirkning af mange naturligt næringsfattige naturtyper. Naturtyperne har forskellig sårbarhed over for kvælstofdepositionen. Der er generelt sket et fald i den luftbårne kvælstofbelastning af naturarealerne inden for de seneste år. Faldet skyldes en nedgang i udledningen fra både danske kilder og udenlandske kilder. Denne reduktion forventes at fortsætte som følge af national og udenlandsk regulering. På trods af reduktionen er talegrænserne fortsat overskredet på en væsentlig andel af naturarealerne, og det giver forringede muligheder for på sigt at opnå eller fastholde en gunstig naturtilstand. Emissionen fra landbrug reguleres gennem husdyrgodkendelsesloven. Med den seneste regulering af loven i 2010 indførtes skærpede krav til godkendelse af husdyrbrug, så der reguleres på den maksimalt tilladte ammoniakdeposition fra lokale husdyrbrug til sårbare naturområder. Denne regulering bidrager til at mindske væsentlige miljøpåvirkninger med ammoniak som følge af lokale påvirkninger af naturområder fra husdyrbrug.
- *Overfladisk tilførsel eller tilførsel med drænvand fra tilgrænsende, gødskede dyrkningsarealer.* Påvirkningen afhænger af topografien og dyrkningspraksis på naboarealer. Randzonenlovens indførelse af 10 m randzoner langs visse vandløb vil begrænse den negative effekt for søer, vandhuller og vandløb
- *Fastholdt pulje af næring fra tidligere gødskning.* Denne pulje kan gradvis nedsættes ved i en årrække at vælge en driftsform, der aktivt fjerner næringsstoffer fra naturarealet.
- *Tilførsel med udstrømmende, næringsberiget grundvand.* Belastningen af grundvandet med nedsivende næringsstoffer reguleres af gødskningsloven. Der er igangsat et projekt i regi af det nationale overvågningsprogram, der generelt skal belyse sammenhængen mellem grundvandskvalitet og naturtilstand i grundvandsafhængige naturtyper.

Vandindvinding

Kilder, rigkær og andre grundvandsafhængige, terrestriske naturtyper er helt afhængige af en høj grundvandsstand samt mængden og kvaliteten af det udstrømmende grundvand. Indvinding af grundvand til fx drikkevand og vandingsformål kan reducere grundvandstrykket, som igen kan reducere mængden af udsivende grundvand til naturtyperne og en generel sænkning af vandstanden. En sådan udtørring betyder ændring i vegetationen fra en våd mose med udbredt forekomst af mosser til en mere engagtig vegetation. Udtørringen kan ligeledes resultere i en eutrofiering. Tilknyttede dyre- og plantearter vil ligeledes blive negativt påvirkede.

Miljøfarlige stoffer

Tilstedeværelse af udvalgte miljøfarlige stoffer i vandmiljøet overvåges i det nationale overvågningsprogram. Den konkrete betydning for arter og naturtyper er ikke systematisk opgjort. Tilstedeværelsen af stofferne reguleres af miljøbeskyttelsesloven og gennem vandplanlægningen.

Prædation

Prædation fra særlig ræv og mink kan lokalt indebære en meget væsentlig negativ påvirkning af små ynglefugle-bestande. Prædation fra fisk kan i småsøer have væsentlig negativ indflydelse på paddebestande. Overvågning af prædationen på ynglefuglearter indgår endnu ikke i NOVANA-programmet, hvorfor en konkret vurdering af betydningen heraf ikke indgår i denne basisanalyse. Tilstedeværelse af fisk i småsøer indgår i tilstandsvurderingen af levesteder for padder.

Naturstyrelsen udsendte i foråret 2012 en ny minkforvaltningsplan, som særligt tager hensyn til ynglefugle i Natura 2000-områderne, ligesom prædation i et vist omfang reguleres i 1. planperiode.

2.7 Igangværende indsats

Den 1. generation af Natura 2000-planer blev udstedt i december 2011, og de opfølgende handleplaner endelig vedtaget med udgangen af 2012. Statslige lodsejere har enten udarbejdet særlige drifts- og plejeplaner eller har andre forvaltningsplaner, som opfylder Natura 2000-planernes krav til indsats. Alle statslige lodsejere vurderer, at den samlede, planlagte indsats er gennemført med udgangen af planperioden i 2015.

Det forudsættes, at de aktiviteter, der er beskrevet i kommunale og statslige handleplaner, ligeledes gennemføres i første planperiode.

Indsatsen efter den gældende plan er ikke afspejlet i de data, der ligger til grund for basisanalysen, fordi flere af indsatserne ikke var igangsat ved dataindsamlingen, og fordi naturens økologiske træghed medfører, at resultatet i naturtilstanden i de fleste tilfælde først kan erkendes efter en årrække.

De første Natura 2000-planer fastlagde rammerne for en række grundlæggende handleplan-tiltag, som f.eks. rydninger, forbedrede hydrologiske forhold og iværksættelse af plejetiltag. Life-projekter, projekter og indsatser med tilskud fra landdistriktsordningerne (LDP) samt kommunale/statslige projekter bidrager til at gennemføre Natura 2000-plan 2010-15.

I dette Natura 2000-område er følgende tiltag iværksat:

Areal med plejereleterede miljøtilsagn	
Natura 2000-område nr. 21	
Tilsagnstype	Samlet areal (ha)
1. Græsning/slæt	604
2. Forberedelse til græsning	64
3. Rydning	30
4. Samlet areal med plejetiltag	627
Hydrologiprojekter, forundersøgelse	97
Hydrologiprojekter, realisering	0

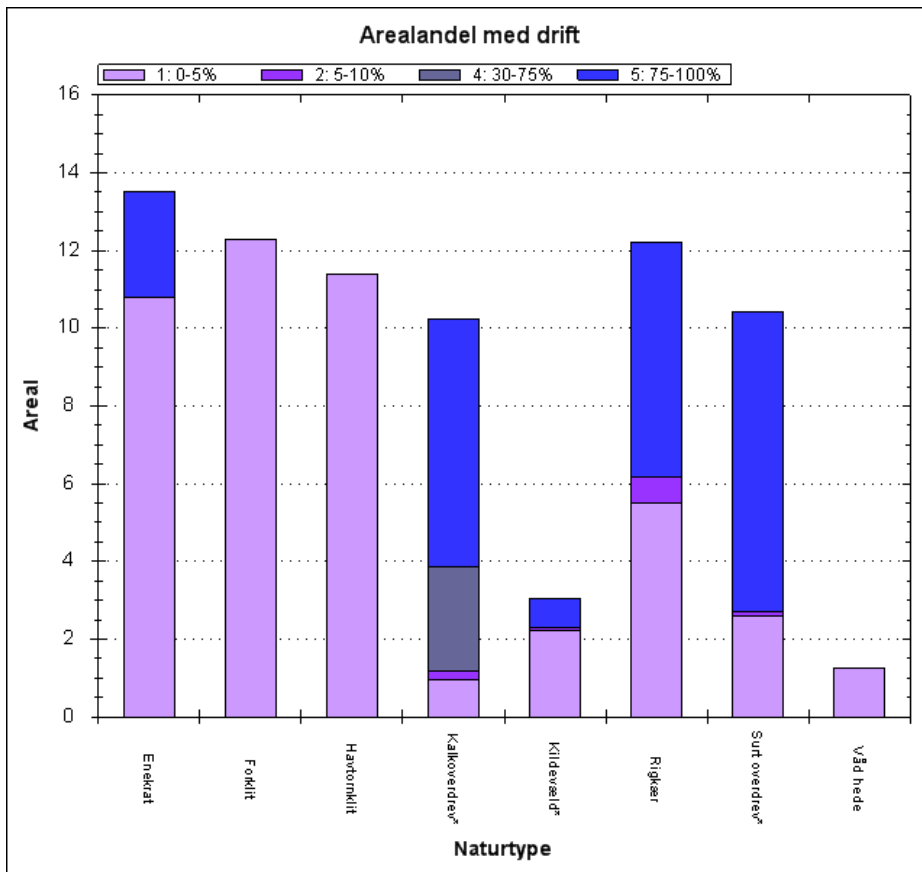
Tilskud fra landdistriktsmidler til naturforbedring og naturpleje i området.

I tabellen oven for dækker samlet pleje over nettoarealet med ansøgt støtte til naturpleje-indsats. Specielt i forbindelse med igangsætning af naturpleje kan der til det samme areal være ansøgt om flere typer af indsats – f.eks. både rydning og forberedelse til græsning med hegnssætning.

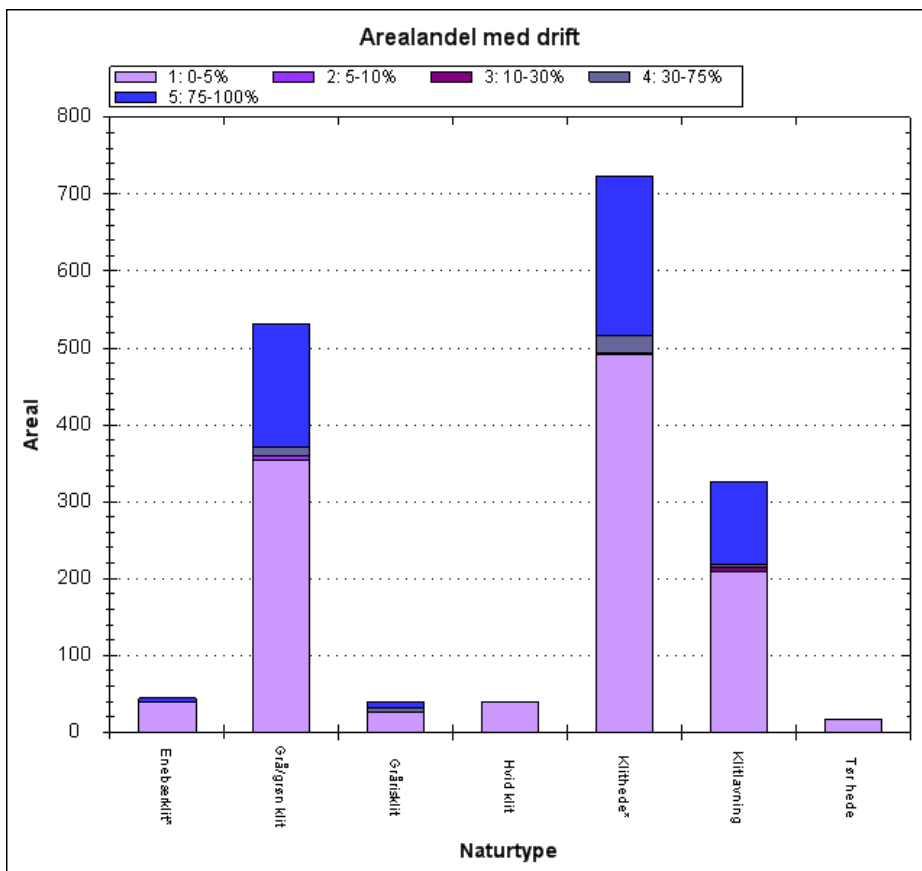
I Natura 2000-området er der indgået aftaler om græsning/slæt på 604 ha, til forberedelse til græsning på 64 ha og til rydning på 30 ha. Samlet set er der indgået aftaler om tilskud til naturpleje på i alt 627 ha. For aftaler under hydrologiordningen er der indgået aftaler om forundersøgelse til hydrologiprojekter på 97 ha.

Natura 2000-området er omfattet af LIFE REDCOHA (restoration of Danish coastal habitats, LIFE12 NAT/DK/001073). Projektet dækker adskillige Natura 2000-områder langs den jyske vestkyst. I N21 (H193) er målet at forbedre naturtypen *klitlavning* gennem afskrælning af topjord på tidligere omlagte arealer, der ikke i dag er kortlagt som *klitlavninger*. Dertil tilkastning af nogle grøfter i kliterrænet.

Ved indsamlingen af data fra de driftsafhængige, lysåbne naturtyper blev der registreret, om arealet på kortlægningstidspunktet var i hensigtsmæssig drift til sikring af lysåbne forhold. Resultaterne er vist i figurerne nedenfor.

Andel af græsnings- eller høslætsdrift fordelt på naturtyper.

Andel af græsnings- eller høslætsdrift fordelt på naturtyper.

Det fremgår af figuren, at en større del af arealerne med klitnaturtyperne *grå/grøn klit*, *klithede*, *grårisklit* og *klitlavning* er i drift. Længere fra kysten er størstedelen af arealet med *kalkoverdrev*, *surt overdrev* og *rigkær* i drift. Inden for område H219 dækker driften primært over afgræsning med kvæg og afbrænding i nogle af klitnaturtyperne. Inden for område H193 dækker driften primært over afbrænding og slåning.

3. Litteratur

Anvendte EU-direktiver, love og bekendtgørelser:

Rådets direktiv 92/43/EØF af 21. maj 1992 om bevaring af naturtyper samt vilde dyr og planter med senere ændringer (**habitatdirektivet**). <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:1992:206:0007:0050:DA:PDF>

Europa-Parlamentets og Rådets direktiv 2009/147/EF af 30. november 2009 om beskyttelse af vilde fugle med senere ændring (**fuglebeskyttelsesdirektivet**). <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2010:020:0007:0025:DA:PDF>

Bekendtgørelse nr. 932 af 24. september 2009 af lov om miljømål m.v. for vandforekomster og internationale naturbeskyttelsesområder (**miljømålsloven**), som senest ændret ved lov nr. 514 af 27. maj 2013. <https://www.retsinformation.dk/Forms/R0710.aspx?id=127102>

Bekendtgørelse nr. 144 af 20. januar 2011 om klassificering og fastsættelse af mål for naturtilstanden i internationale naturbeskyttelsesområder (**målbekendtgørelsen**). <https://www.retsinformation.dk/Forms/R0710.aspx?id=135852>

Bekendtgørelse nr. 408 af 01. maj 2007 om udpegning og administration af internationale naturbeskyttelsesområder samt beskyttelse af visse arter (**habitatbekendtgørelsen**). <https://www.retsinformation.dk/Forms/R0710.aspx?id=13043>

Anvendt faglitteratur:

Danske naturtyper i det europæiske Natura 2000 netværk. Skov- og Naturstyrelsen 2000. <http://www.cites.dk/udgivelser/2001/87-7279-400-3/helepubl.pdf>

Fugle 2004-2011. NOVANA. Pihl, S., Clausen, P., Petersen, I.K., Nielsen, R.D., Laursen, K., Bregnballe, T., Holm, T.E. & Søgaard, S. 2013. Aarhus Universitet, DCE – Nationalt Center for Miljø og Energi, 188 s. - Videnskabelig rapport fra DCE - Nationalt Center for Miljø og Energi nr. 49. <http://www2.dmu.dk/Pub/SR49.pdf>

Overvågning af arter 2004-2011. NOVANA. Søgaard, B., Wind, P., Elmeros, M., Bladt, J., Mikkelsen, P., Wiberg-Larsen, P., Johansson, L.S., Jørgensen, A.G., Sveegaard, S. & Teilmann, J. 2013. Aarhus Universitet, DCE – Nationalt Center for Miljø og Energi, 240 s. - Videnskabelig rapport fra DCE - Nationalt Center for Miljø og Energi nr. 50. <http://www2.dmu.dk/pub/sr50.pdf>

Vurdering af forstyrrelsestrusler i NATURA 2000-områderne. Therkildsen, O.R., Andersen, S.M., Clausen, P., Bregnballe, T., Laursen, K. & Teilmann, J. 2013. Aarhus Universitet, DCE – Nationalt Center for Miljø og Energi, 174 s. - Videnskabelig rapport fra DCE - Nationalt Center for Miljø og Energi nr. 52. <http://www2.dmu.dk/Pub/SR52.pdf>

Naturtilstand i habitatområderne. Habitatdirektivets lysåbne naturtyper. Fredshavn, J.R. & Ejrnæs, R. 2009. Danmarks Miljøundersøgelser, Aarhus Universitet. 76 s. – Faglig rapport fra DMU nr. 735. <http://www2.dmu.dk/Pub/FR735.pdf>

Relevante tekniske anvisninger

Kortlægning af terrestriske naturtyper. Fredshavn, J., Ejrnæs, R. & Nygaard, B. 2011. Teknisk anvisning nr. NO3. version 1.04. Fagdatacenter for Biodiversitet og Terrestriske Naturdata, AU-DMU.
http://bios.au.dk/fileadmin/Resources/DMU/MYndighedsbetjening/FDC_bio/TeknAnvisn/TA-NO3-104.pdf

Tekniske anvisninger for kortlægning og registrering af skovnaturtyper og levesteder for skovlevende arter i Natura 2000 områder (TA for skovene). Buttenschøn, R.M. m.fl. 2006. Skov & Landskab for Skov- & Naturstyrelsen. 11 s.

Overvågning af hedepletvinge *Euphydryas aurinia* Søgaard, B. & Helsing, F. 2012. Teknisk anvisning nr. A09. version 1. Nationalt Center for Miljø og Energi, Aarhus Universitet.
http://bios.au.dk/fileadmin/Resources/DMU/MYndighedsbetjening/FDC_bio/TeknAnvisn/TAAO9_hedepletvinge_v1_01.pdf

Miljøministeriet
Naturstyrelsen

Haraldsgade 53
DK 2100 København Ø
Tlf.: (+45) 72 54 30 00

www.nst.dk